



# АКТУЕЛНОСТИ

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН УДРУЖЕЊА СТРУЧНИХ РАДНИКА  
СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ



**АКТУЕЛНОСТИ** – Информативни билтен Удружења стручних радника  
социјалне заштите Републике Србије

**За издавача:**

Ђорђевић Србијанка

**Уређивачки одбор**

Чуровић Миленко – председник

Грубић Биљана

Захар Кери Гизела

Јулинац Нада

Крањц Силвија

Милачић Зоран

Милојевић Славица

Олујић Снежана

Поповић Славица

Стевановић Снежана

**Гост уредник**

Славица Милојевић

**Лектор и коректор**

др Ана Гавриловић

**Штампа**

Чигоја штампа

Београд

e-mail: office@cigoja.com

**Тираж**

350 примерака

Година XI Број 1–2/2010

Билтен издаје: Удружење стручних радника

социјалне заштите Републике Србије

Марије Бурсаћ 49, 11080 Земун

Телефон Удружења: (011) 267–1040 локал115

Електронска пошта Удружења: [udruzenje@udruzenjesz.rs](mailto:udruzenje@udruzenjesz.rs)

Електронска презентација Удружења [www.udruzenjesz.rs](http://www.udruzenjesz.rs)

Електронска пошта Билтена: [aktuelnosti@gmail.com](mailto:aktuelnosti@gmail.com)

Текући рачун: 205–20184–64 код КОМЕРЦИЈАЛНЕ БАНКЕ БЕОГРАД



## САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР .....	5
-----------------	---

### СТРУЧНИ СТАВОВИ

Сања Кљајић УЛОГА И МОГУЋНОСТИ ЦЕНТРА ЗАСОЦИЈАЛНИ РАД У ОБЛАСТИ ПОМОЋИ ЖРТВАМА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА . . .	7
--	---

### АНАЛИЗЕ И ИСТРАЖИВАЊА

Бранка Бркић РАЗВОЈ БАЗЕ ПОДАТАКА О ИСТРАЖИВАЧКО- -АНАЛИТИЧКОЈ ПРАКСИУ СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ СРБИЈЕ .....	19
---	----

Марина Вукотић Ивана Копривица АНАЛИЗА СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АП ВОЈВОДИНИ СА ПРЕПОРУКАМА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ . . .	29
---	----

Гордана Ковић МЕРЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕПРАВИЛНОСТИ У ВРШЕЊУ ПОСЛОВА СМЕШТАЈА ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ У УСТАНОВЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ .....	48
---	----

Татјана Лазор Обрадовић Ивана Копривица МОНИТОРИНГ ЛОКАЛНИХ УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АП ВОЈВОДИНИ .....	56
--	----

### ИЗ ПРАКСЕ ЗА ПРАКСУ

Снежана Николић ЗАЈЕДНИЧКИ КОРАЦИ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ ИЦЕН- ТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД – КЊАЖЕВАЦ РАЗВОЈ НОВИХ УСЛУГА – КУЋА НА ПОЛА ПУТА .....	68
---	----



Миланка Стојановић

УЛОГА СОЦИЈАЛНИХ РАДНИКА У ПРЕДШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА У РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОГРАМА ЗАШТИТЕ ДЕЦЕ ОД НАСИЉА .....	76
--	----

#### ПРОМОЦИЈЕ, ПРЕГЛЕДИ, ИСКУСТВА

„Сузбијање трговине људима – добре праксе“Приручник за институ- ције, АСТРА – Акција против трговине људима, Београд, 2010.....	82
---	----

#### ИЗ РАДА УДРУЖЕЊА

ДОБИТНИЦИ НАГРАДА ЗА 2008. ГОДИНУ .....	84
КОНКУРС ЗА ДОДЕЛУ РЕПУБЛИЧКИХ НАГРАДА ЗА 2009. ГОДИНУ .....	85
ИНИЦИЈАТИВА СЕКЦИЈЕ СОЦИЈАЛНИХ РАДНИКА - Допис Факултету политичких наука - .....	89
УПУТСТВО АУТОРИМА „АКТУЕЛНОСТИ” .....	91



## ПРЕДГОВОР

Поштовани читаоци,

Као што вам је познато, „Актуелности” представљају гласило стручних радника запослених у социјалној заштити у коме професионалци различитих профила и разноврсних професионалних искустава имају могућности да размењују сазнања, идеје, искуства и практична решења за послове и задатке који су им поверени.

Аутори који објављују текстове у „Актуелностима“ анализирају појаве и проблеме, промовишу праксу засновану на савременим достигнућима у области хуманистичких наука и подстичу креативно промишљање практичара у трагању за одговорима на свакодневне професионалне изазове. Подстичући професионални развој свих актера у систему социјалне заштите, „Актуелности” на својеврстан начин подстичу социјални развој.

Као израз тежње да се континуирано унапређује садржај овог гласила, Уређивачки одбор сачинио је Упутство ауторима, које ће бити редовно објављивано у билтену, а доступно је и на електронској презентацији – сајту Удружења – [www.udruzenjesz.rs](http://www.udruzenjesz.rs). Успостављање захтева у погледу структуре текстова који се објављују у „Актуелностима“ представља искорак ка достизању квалитета неопходног за конкурисање за звање научног часописа, сходно захтевима дефинисаним Законом о научно-истраживачкој делатности („Службени гласник РС”, број 110/05 и 50/06). То ће, такође, омогућити и потребне предуслове за остваривање учешћа у средствима Министарства за науку и технолошки развој за финансирање издавања научних часописа и часописа за популаризацију науке.

У складу с тим тежњама, пред вама је нови двоброј „Актуелности“, у коме се објављују текстови груписани у одређене тематске целине: стручни ставови, анализе и истраживања; из праксе за праксу; промоције; прегледи и искуства и из рада Удружења.



Нови дизајн је, такође, усмерен ка подизању укупног квалитета, а самим тим, како и Уређивачки одбор верује, повећању читаности и подстицању креативности садашњих и будућих аутора.

У уверењу да ћемо заједничким ангажовањем наставити да доприносимо развоју социјалне заштите и периодике која је прати, срдечно вас поздрављамо и очекујемо ваше предлоге, сугестије и идеје, а посебно ваше текстове за нови број „Актуелности”.

С поштовањем,  
у име Уређивачког одбора,

*Славица Милојевић,*  
гост уредник



## СТРУЧНИ СТАВОВИ

**Сања Кљајић, дипломирана социјална радница,  
Републички завод за социјалну заштиту, Београд**

### УЛОГА И МОГУЋНОСТИ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД У ОБЛАСТИ ПОМОЋИ ЖРТВАМА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА <sup>1</sup>

#### *Резиме*

Центри за социјални рад представљају важне службе социјалне заштите и ресурс од огромног значаја у пружању помоћи и заштите жртвама трговине људима. Од доношења Правилника о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, 2008. године, а пре свега увођења нових методологија и начина рада ових институција, њихове улоге и одговорности су значајно унапређени. Нова методологија и организација рада подразумевају холистички приступ кориснику услуга, што значи крајње индивидуализован приступ његовим потребама и замену класичног, до сада коришћеног, „дијагностичког” приступа. Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад (чл. 40. и чл. 51.), центри су обавезани да омогуће грађанима 24-воро часовни несметан приступ услугама неодложних интервенција, које подразумевају хитно предузимање мера у ситуацијама животне угрожености, угрожености здравља и развоја особе којој је потребно пружити заштиту из надлежности центра за социјални рад. Ово је веома значајно за жртве трговине људима јер су оне групација корисника којој су веома често потребне услуге неодложних интервенција, посебно када се ради о потреби обезбеђивања привременог смештаја за оне који су малолетни.

**Кључне речи:** трговина људима, центар за социјални рад, жртве трговине људима, подршка, заштита

<sup>1</sup> Ауторски рад, објављен у „Сузбијање трговине људима – добре праксе, Приручник за институције, АСТРА-Акција против трговине људима, Београд, 2010.



Имајући у виду да у Србији сваки град и општина имају центар за социјални рад (има их укупно 150) и да ове институције пружају услуге социјалне заштите, које подразумевају пружање подршке и помоћи грађанима и њиховим породицама када су погођени различитим неповољним животним ситуацијама, јасно је да су они базичне службе социјалне заштите и да представљају ресурс од огромног значаја када је у питању помоћ и заштита жртава трговине људима.

Значајну прекретницу у раду центара за социјални рад представља доношење „Правилника о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад (*Службени гласник РС*, бр. 59/2008, Београд, 4. јун 2008. године) јер јасно позиционира место ове институције у систему социјалне заштите, али и шире, тј. у односу на све остале актере у заједници. Такође, Правилник доноси стандардизацију услуга центра, функција и поступака који се воде у овој институцији.

Промена по доношењу Правилника је и увођење нове методе рада – вођење или менаџмент случаја, која подразумева координацију процеса пружања услуга које могу пружати и други актери у заједници. Ово подразумева да сваки корисник услуга у центру за социјални рад добија водитеља случаја (*case manager*), чија је улога да процени потребе корисника, да аранжира приступ потребним услугама (које може у неким случајевима да пружа центар, али корисник може бити упућен и на услуге других актера у заједници), координира и надгледа да ли услуге на које је корисник упућен одговарају његовим потребама. Нова методологија рада, као и организација која подржава овакав начин рада, подразумева холистички приступ кориснику услуга центра за социјални рад, што значи крајње индивидуализован приступ потребама корисника и замену класичног, до сада коришћеног, „дијагностичког” приступа.

Значајна новина је и увођење интерне супервизије, која је прва и најважнија карика у механизму контроле квалитета услуга центра за социјални рад. Наиме, сваки центар има стално запосленог супервизора, искусног стручњака, чији је задатак примена стандарда и унапређење рада водитеља случаја (Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, *Службени гласник РС*, бр. 59/2008, Београд, 4. јун 2008. године, члан 2. став 6) и 7).

Као јавна служба, центар за социјални рад доноси одлуке о остваривању утврђених права корисника и обавља послове у оквиру вршења јавних овлашћења. Такође, ова установа обавља и друге послове, у складу са законима, за које стандарде и нормативе утврђује локална самоуправа на чијој се територији налази центар за социјални рад.





„(1) У вршењу јавних овлашћења, центар, у складу са законом, одлучује о:

1. остваривању права на материјално обезбеђење;
2. остваривању права на додатак за помоћ и негу другог лица;
3. остваривању права на помоћ за оспособљавање за рад;
4. остваривању права на смештај у установу социјалне заштите;
5. остваривању права на смештај одраслог лица у другу породицу;
6. хранитељству;
7. усвојењу;
8. старатељству;
9. одређивању и промени личног имена детета; мерама превентивног надзора над вршењем родитељског права;
10. мерама корективног надзора над вршењем родитељског права.

(2) У вршењу јавних овлашћења, центар, у складу са законом, обавља следеће послове:

- спроводи поступак посредовања – медијације у породичним односима (мирење и нагодба);
- доставља налаз и стручно мишљење, на захтев суда, у парницама у којима се одлучује о заштити права детета или о вршењу, односно лишењу родитељског права;
- доставља, на захтев суда, мишљење о сврсисходности мере заштите од насиља у породици коју је тражио други овлашћени тужилац;
- пружа помоћ у прибављању потребних доказа суду пред којим се води поступак у спору за заштиту од насиља у породици;
- доноси одлуку о општој подобности хранитеља, усвојитеља и старатеља;
- врши попис и процену имовине лица под старатељством;
- сарађује са јавним тужиоцем, односно судијом за малолетнике у избору и примени васпитних налога;
- спроводи медијацију између малолетног учиниоца и жртве кривичног дела;
- подноси извештај о испуњењу васпитног налога јавном тужиоцу, односно судији за малолетнике;
- присуствује, по одобрењу суда, радњама у припремном поступку против малолетног учиниоца кривичног дела (саслушање малолетног учиниоца кривичног дела, саслушање других лица), ставља предлоге и упућује питања лицима која се саслушавају;



- доставља мишљење суду пред којим се води кривични поступак против малолетника у погледу чињеница које се односе на узраст малолетника, чињеница потребних за оцену његове зрелости, испитује средину у којој и прилике под којима малолетник живи и друге околности које се тичу његове личности и понашања;
- присуствује седници већа за малолетнике и главном претресу у кривичном поступку против малолетног учиниоца кривичног дела;
- обавештава суд надлежан за извршење заводске васпитне мере и орган унутрашњих послова када извршење мере не може да започне или да се настави због одбијања или бекства малолетника;
- стара се о извршењу васпитних мера посебних обавеза;
- проверава извршење васпитне мере појачаног надзора од стране родитеља, усвојитеља или старатеља и указује им помоћ у извршењу мере;
- проверава извршење васпитне мере појачаног надзора у другој породици и указује помоћ породици у коју је малолетник смештен;
- спроводи васпитну меру појачаног надзора од стране органа старатељства тако што се брине о школовању малолетника, његовом запослењу, одвајању из средине која на њега штетно утиче, потребном лечењу и сређивању прилика у којима живи;
- стара се о извршењу васпитне мере појачаног надзора уз обавезу дневног боравака у установи за васпитавање и образовање малолетника;
- доставља суду и јавном тужиоцу за малолетнике извештај о току извршења васпитних мера о чијем се извршењу стара;
- предлаже суду доношење одлуке о трошковима извршења васпитних мера;
- обавља друге послове утврђене законом.

(3) Центар у вршењу јавних овлашћења пружа услуге социјалног рада и покреће судске поступке када је законом за то овлашћен.<sup>22</sup>

### **Врсте финансијске помоћи**

Жртве трговине, под законом утврђеним околностима, могу остварити право на неку од постојећих облика финансијске помоћи – материјално

<sup>22</sup> Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад.



## А К Т У Е Л Н О С Т И

обезбеђење, једнократне помоћи, олакшице при плаћању комуналних услуга, као и помоћ у природи (одећа, обућа, огрев, средства за хигијену...).

Центар за социјални рад је у обавези да спроведе одговарајућу прописану процедуру, која подразумева утврђивање социо-економских услова у којима живи жртва трговине или њена породица, односно, да ли су јој приходи мањи од нивоа социјалне сигурности утврђеног законом. Материјално обезбеђење се исплаћује месечно.

Поред месечне материјалне помоћи, постоји и могућност пружања једнократних помоћи и помоћи у природи које жртвама трговине људима обезбеђује локална самоуправа. Тако је Град Београд донео *Одлуку о правима у социјалној заштити Београда* (Службени лист града Београда, бр. 23/05), којима су утврђена права у области социјалне заштите која остварују појединци и породице у Београду у чијем се обезбеђивању стара град.

Та права су: једнократне помоћи, сталне новчане помоћи (за кориснике материјалног обезбеђења увећане за 17% од пуног износа материјалног обезбеђења утврђеног Законом о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана за текући месец), опрема корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу (обухвата одећу, обућу, и трошкове превоза корисника до установе, односно породице), бесплатни оброк (топли оброк једном дневно радним даном и суви оброк суботом, преко народних кухиња), стипендија (за ученике средњих школа и студенте – кориснике материјалног обезбеђења или додатка за помоћ и негу другог лица) у износу 50% од висине минималне зараде, те право на увећану једнократну новчану помоћ за сиромашне породице – до пет просечних зарада исплаћених у Граду у претходном месецу у ситуацијама елементарних непогода у којима су знатно оштећени станови породица или појединаца, или за случај наступања потпуне неспособности члана породице, за случај смрти несрећним случајем у породици, затим, у ситуацији стамбене угрожености – за побољшање услова становања или плаћање закупнине најдуже до шест месеци, за трошкове екскурзије или рекреативне наставе за децу без родитеља и др. Важно је напоменути да се захтев подноси центру за социјални рад у општини на чијој територији подносилац захтева (за потребе овог текста, "жртва") има пребивалиште (ЗСЗ, чл. 49.). Ова права могу се пружати само држављанима Републике Србије, са пријављеним пребивалиштем, који испуњавају прописане услове и поднесу релевантну документацију. Права, по Одлуци о правима у социјалној заштити Београда, поред грађана главног града, могу да остваре и расељена лица са Косова и Метохије која имају боравиште на територији Београда.



## Ванинституционална заштита

Породични смештај је ванинституционални облик заштите који подразумева смештај корисника у другу породицу – хранитељску породицу. Чланом 40. Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана регулисано је право смештаја у другу породицу лица која имају право на смештај у установу по овом закону. То значи да на смештај у хранитељску породицу могу, поред малолетних лица, бити упућена и пунолетна лица, неспособна за самосталан живот.

Упућивање на смештај у хранитељску породицу врши орган старатељства – центар за социјални рад. Сваки центар за социјални рад на својој територији развија мрежу хранитељских породица, врши њихову припрему за бављење хранитељством, врши избор хранитељске породице за конкретно дете или одрасло лице и пружа подршку породицама које на смештају имају кориснике.

### Институционална заштита – смештај у установе

Центар за социјални рад је стручни орган који једини може, према актуелном закону, да упути корисника на смештај у установу социјалне заштите или на смештај у другу породицу – породични смештај. О врсти, броју, размештају и капацитетима установа у систему социјалне заштите одлуку доноси Влада Републике Србије. Одлуку о мрежи установа у систему социјалне заштите могуће је наћи на сајт у Министарства рада и социјалне политике.

### Породично-правна заштита малолетне жртве трговине људима

Центри за социјални рад задужени су и за пружање породично-правне заштите деци и малолетницима, али и пунолетним лицима, уколико она имају потребу за старатељском заштитом, тј. уколико су пословно неспособна (нису у стању да се брину о себи и својим интересима услед болести или старости).

Систем породично-правне заштите располаже следећим механизмима које је могуће користити за заштиту деце од трговине људима: надзор над вршењем родитељског права, лишавање родитељског права и мере грађанско правне заштите од насиља у породици.

1. Надзор над вршењем родитељског права: имајући у виду да су узроци за регрутовање малолетних жртава трговине људима често у са-



мој породици, и то у недовољној родитељској компетентности, орган старатељства може користити следеће мере:

1) корективни надзор – обавља га орган старатељства када доноси одлуке којима исправља родитеље у вршењу родитељског права и то кроз упозорење родитељима на недостатке у вршењу родитељског права и кроз упућивање родитеља на разговор у породично саветовалиште или установу специјализовану за посредовање у породичним односима.

(а) Упозоравање родитеља на недостатке у вршењу родитељског права врши се у ситуацијама када постоје тешкоће у родитељском функционисању, а мера упозорења се изриче решењем. Овом мером се родитељи упозоравају на недостатке и пропусте у подизању и васпитавању детета.

(б) Упућивање родитеља на саветодавни разговор се примењује када орган старатељства процени да родитељи нису у стању да самостално коригују своје родитељско функционисање. Тада он доноси решење којим се родитељи упућују на саветовање у породично саветовалиште, или у другу установу специјализовану за посредовање у породичним односима, или у друге службе у заједници које пружају одређене услуге потребне конкретној породици (медицинске, едукативне, правне и др. службе, као и невладине организације)

(в) Неодложно издвајање детета из породице предузима се као мера хитног издвајања детета из средине која угрожава његов живот и здравље. Иако је искључива надлежност суда да доноси одлуке о одвајању детета од родитеља, ова одлука органа старатељства је изузетак и предузима се само у ситуацијама озбиљне угрожености безбедности детета. Неодложно издвајање детета из породице подразумева покретање поступка ради привремене заштите личности, права и интереса детета под родитељским старањем, у ком се детету поставља привремени старатељ. Одлука о стављању детета под привремено старатељство садржи: име привременог старатеља, врсту правног посла коју привремени старатељ може предузети у конкретном случају, одлуку о смештају штићеника и план старања. Центар за социјални рад је у обавези да у што краћем временском року покрене судски поступак за заштиту права детета.<sup>3</sup> Избор друге породице или установе у коју ће дете бити збринуто врши орган старатељства на основу свестраног разматрања околности сваког конкретног случаја и процене његових актуелних потреба.

<sup>3</sup> Ранка Вујовић – Улога социјалних служби у заштити жртава насиља у породици



**2. Лишавање родитељског права:** правни основ за лишавање родитељског права постоји увек када је понашање родитеља проузроковало највећи степен ризика за живот и развој детета и да је то понашање родитеља свесно и скривљено. Родитељ може бити потпуно или делимично лишен родитељског права. Потпуно лишење родитељског права предузима се у ситуацијама када је родитељ злоупотребио своје право или грубо занемарио родитељске дужности. Поступак лишавања води и одлуку изриче парнични суд, а поступак се покреће тужбом коју могу поднети дете, родитељ детета, јавни тужилац и орган старатељства.

**3. Мере грађанско правне заштите од насиља у породици** – предузимају се у сваком случају, када центар за социјални рад сазна да је потребно покренути судски поступак ради заштите права детета због присуства насиља у породици. Пре него што поднесе тужбу или кривичну пријаву, **потребно је да утврди да ли је дете остало у безбедном окружењу** или га треба изместити на друго (сигурније) место, било да се то ради уз сагласност (и сарадњу) ненасилног родитеља, односно старатеља, било да је неопходна посебна одлука о привременој заштити детета постављањем привременог старатеља и доношењем привременог закључка о обезбеђењу смештаја.

Без обзира да ли је ради заштите детета од насиља у породици покренут судски поступак, или је одлуком органа старатељства родитељима изречена нека од мера корективног надзора над вршењем родитељског права (упозорење родитеља, упућивање на саветодавни разговор и сл.), орган старатељства је у обавези да самостално (или уз учешће других релевантних служби у локалној заједници) утврди даљи **план заштите** детета, као и план праћења и евалуирања (оцене) ефеката предузетих мера, укључујући и рокове поновне процене. Сврха процеса **евалуације** је увид у стање безбедности детета и напретка здравља и развоја детета, у односу на исходе који су очекивани/планирани, а са циљем прилагођавања даљих услуга и мера промењеним околностима и новим потребама детета и породице. Евалуација треба да обухвати задовољавање дететових здравствених и развојних потреба, промене у ставовима и понашању родитеља, промене у животним условима и околностима. У зависности од резултата евалуације, доноси се одлука о даљим мерама заштите детета. Само ако резултати евалуације указују да је окружење детета безбедно и да су родитељи/старатељи у стању да (на дуги рок) осигурају услове за даљи безбедан и неометан психофизички развој детета, донеће се одлука о затварању случаја.



## Старатељска заштита

Иако спада у област породично-правне заштите, мера старатељске заштите је од посебног значаја за заштиту малолетних жртава трговине људима. Малолетне жртве трговине људима, било да су напуштене од стране родитеља, било да се родитељи о њима неадекватно старају, или се уопште не старају, мада заједно живе, или су им родитељи умрли, стављају се под старатељство. Меру старатељске заштите над овом децом примењује центар за социјални рад, према месту пребивалишта, односно боравишта детета. Када је у питању дете страни држављанин, центар за социјални рад овом детету поставља привременог старатеља. Одлуком о постављању привременог старатеља, центар одређује правни посао или врсту правног посла коју старатељ може предузети у зависности од околности сваког конкретног случаја и потреба сваког детета, нарочито водећи рачуна о заштити најбољег интереса детета. Центар за социјални рад, на чијој се територији нађе дете страни држављанин, без обзира да ли је жртва трговине људима, или је из других разлога у стању потребе за заштитом, надлежан је за примену мере привремене старатељске заштите.

Заштита жртава трговине људима, страних држављана, у систему породично-правне и социјалне заштите у Србији, остварује се на исти начин као и заштита свих других грађана Србије. Темелј принципа недискриминације и једнаке заштите права јесу, пре свега, ратификоване међународне конвенције из ове области, али и домаћи правни прописи. Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља у одређеним односима у члану 15. прописује да се привремене заштитне мере према особама које немају држављанство и према особама без држављанства које се налазе у нашој земљи одређују по домаћем праву и трају док домицилна држава не донесе другачију одлуку или не предузме потребне мере. Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана и Породични закон Републике Србије прописују да ће неодложне мере социјалне и старатељске заштите надлежна домаћа старатељска служба предузети према особама које су се на њеној територији затекле у стању социјалне потребе, без обзира на држављански статус и без обзира на формално пребивалиште особе која има потребу за неодложном заштитом.<sup>4</sup>

Жртве трговине људима свакако јесу у ситуацији која захтева и оправадава неодложну интервенцију надлежних домаћих органа и служби.

<sup>4</sup> Ранка Вујовић – Улога социјалних служби у заштити жртава насиља у породици



Старатељство подразумева одређивање конкретног лица које ће у потпуности заступати дете и штитити његова права и интересе. При постављању старатеља детету, мора се узети у обзир мишљење детета. Уколико је дете навршило 10 година живота и способно је за расуђивање, има право да предложи лице које ће му бити постављено за старатеља. У случају када се детету не може поставити за старатеља одређено лице (нема заинтересованих, нити подобних сродника или других лица подобних за вршење дужности старатеља), центар за социјални рад дете ставља под непосредно старатељство, с тим да одређује радника органа старатељсва који ће у име тог органа, а у најбољем интересу детета, обављати дужност старатеља.

Поступак стављања детета под старатељство је хитан.

Поступак стављања детета под старатељство покреће центар за социјални рад по службеној дужности, а иницијативу за покретање поступка могу поднети здравствене и образовне установе, установе социјалне заштите, правосудни и други државни органи, удружења и грађани.

Центар за социјални рад је дужан да у року од 24 часа, од тренутка када је обавештен о постојању потребе за стављањем детета под старатељство, донесе привремени закључак о обезбеђивању смештаја детета.

Центар за социјални рад је дужан да решење о стављању детета под старатељство донесе одмах, а најкасније у року од 30 дана од дана када је обавештен о постојању потребе за старатељством над малолетним дететом.

Старатељ је посебно дужан да се савесно стара о личности, правима и интересима малолетног детета, да заступа малолетно дете, да брижљиво управља његовом имовином, да обавештава центар за социјални рад о обављању послова старатеља...

Када се ради о детету – жртви трговине људима, старатељ је посебно дужан да:

- осигура да су све донесене одлуке у најбољем интересу детета;
- дете – жртва има одговарајућу негу, смештај, психосоцијалну подршку, образовну и језичку подршку;
- дете – жртву, у складу са његовом психофизичком зрелошћу, обавештава о његовим правима као и о свим мерама које се предузимају у циљу његове заштите;
- помаже детету – жртви да пронађе своје родитеље или ширу породицу;
- обезбеди контакт са свим организацијама које детету – жртви могу да помогну;
- ако се изврши репатријација или поновно спајање са породицом, осигура да то буде урађено у најбољем интересу детета;





- уколико полиција или неки други орган или организација, треба да обаве разговор са дететом, том разговору присуствује и старатељ.

Дете има право да добије сва обавештења која су му потребна ради формирања свог мишљења, а мишљењу детета мора се посветити дужна пажња у свим поступцима у којима се одлучује о његовим правима у складу са годинама живота и психофизичком зрелашћу.

Дете које је навршило 10 година живота има право да слободно и непосредно изрази своје мишљење пред било којим органом или организацијом код којих се одлучује о његовим правима.<sup>5</sup>

### Пристап услугама неодложних интервенција

Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад (чл. 40. и чл. 51.) центри су обавезани да омогуће грађанима 24-ворочасовни несметан пристап услугама неодложних интервенција које подразумевају хитно предузимање мера у ситуацијама животне угрожености, угрожености здравља и развоја особе којој је потребно пружити заштиту из надлежности центра за социјални рад. Ово је веома значајно за жртве трговине људима, јер су оне групација корисника којој су веома често потребне услуге неодложних интервенција, нарочито обезбеђивање привременог смештаја за малолетна лица – жртве трговине људима. Смештај реализује дежурни радник надлежног центра за социјални рад, уз помоћ *Службе за координацију заштите жртава трговине људима*. Смештај је могуће реализовати у најближем прихватилишту, прихватној станици или ургентној хранитељској породици. Овакав смештај реализује се на основу привременог закључка о обезбеђењу смештаја, а у складу са чланом 332. став 2. Породичног закона. Полиција пружа помоћ у реализацији смештаја, када је то потребно, у складу са Посебним протоколом о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања (01 број 4645/05-17 од 11.10.2006. године).

### Закључак

Имплементацијом Стратегије развоја система социјалне заштите за очекивати је да ће систем бити обogaћен новим услугама, али и да ће

<sup>5</sup> Сања Кљајић и Милка Игњатовић – Место и улога система социјалне заштите у борби против трговине људима, с посебним освртом на децу жртве трговине (“Трговина децом у Србији – претња и реалност”, Save the children и Центар за права детета, Београд, 2006.



постојеће услуге бити доступније и да ће се пружати на квалитетнији начин. Такође, успешнијој заштити жртава трговине људима треба да допринесе и нови закон у области социјалне заштите, чије се усвајање очекује почетком следеће године. Наиме, јасно дефинисање услуга, као и дефинисање корисничких групација, појасниће и осигурати жртвама трговине људима бољи приступ услугама, али и транспарентан систем социјалне заштите који ће олакшати задатак свим актерима од значаја за заштиту ових жртава.

### Коришћена литература

1. Кљајић, С и Игњатовић, М. (2006): *Место и улога система социјалне заштите у борби против трговине људима, с посебним освртом на децу жртве трговине*, излагање на скупу „Трговина децом у Србији-претња и реалност”, Save the children и Центар за права детета, Београд
2. *Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад*, Службени гласник РС, бр. 59/2008, Београд, 2008.
3. Приручник за институције (2010): *Сузбијање трговине људима – добре праксе*, АСТРА-Акција против трговине људима, Београд
4. Вујовић, Р. (2008): *Улога социјалних служби у заштити жртава насиља у породици*, Београд



---

---

## АНАЛИЗЕ И ИСТРАЖИВАЊА

---

---

**Бранка Бркић, психолог**  
**Републички завод за социјалну заштиту, Београд**

### РАЗВОЈ БАЗЕ ПОДАТАКА О ИСТРАЖИВАЧКО-АНАЛИТИЧКОЈ ПРАКСИ У СОЦИЈАЛНОЈ ЗАШТИТИ СРБИЈЕ<sup>6</sup>

#### *Резиме*

База података о истраживачко-аналитичкој пракси у области социјалне заштите је континуирани пројекат Републичког завода за социјалну заштиту и представља систематско, планско прикупљање података, израду прегледа истраживачких пројеката у циљу покретања и активне размене ставова експерата у резимирању постигнутог – израду предлога нових истраживачких пројеката релевантних за унапређење система. База обухвата пројекте реализоване на целокупној територији Републике Србије од 2001. године, односно од почетка реформских процеса. У тексту се говори о садржају базе (ко су носиоци, циљне групе и тематске области), њеном развоју и функцијама, досадашњим активностима у циљу промоције базе у стручној јавности и плановима за даље унапређивање.

**Кључне речи:** база података, истраживачки пројекти, реформски процеси, промоција

\*\*\*\*\*

#### **Развој и циљеви АИП базе**

Може се навести више разлога због којих је било неопходно да Републички завод за социјалну заштиту<sup>7</sup> започне своје активности реали-

---

<sup>6</sup> У даљем тексту АИП база

<sup>7</sup> У даљем тексту Завод



зацијом овог Пројекта, односно, развојем Базе истраживачко-аналитичке праксе у систему социјалне заштите.

Реформа система социјалне заштите започета је 2001. године. Реформским пројектима, који су схваћени као полазна тачка у формирању базе аналитичко-истраживачке праксе социјалне заштите у Србији, обухваћено је више подручја:

1. Развој модела интегралне социјалне заштите на локалном нивоу;
2. Стандарди и организација у центру за социјални рад;
3. Трансформација установа за смештај у систему социјалне заштите и развој алтернативних облика социјалне заштите;
4. Стратегија развоја породичног смештаја и усвојење;
5. Заштита деце од злостављања и занемаривања.

**Систематизација аналитичке и истраживачке праксе као циљ активности је на одређен начин била предвиђена и Законом о социјалној заштити и обезбеђењу социјалне сигурности грађана** када је дефинисано да „Влада Републике Србије оснива Завод за социјалну заштиту<sup>8</sup>, ради праћења, унапређивања социјалне заштите, подстицања развоја, као и обављања истраживачких и стручних послова“.

**Као организација од које се очекује да буде промотер и покретач реформских активности предвиђених Стратегијом развоја социјалне заштите, Завод не може, без стварања систематизоване истраживачко-аналитичке базе података као основе, остварити циљ да, као професионална, иновативна, и флексибилна организација, интерактивним приступом учествује у креирању социјалне заштите и пружа стручну подршку свим актерима, доприносећи ефективности тог система на територији Републике.**

Следећи значајан фактор је чињеница да је **протекла најмање једна деценија током које су готово у потпуности изостали подухвати чији би циљ био систематизовање и организовање знања на којима су заснована постојећа стратешка документа и на којима се заснивају различите развојне промене у систему социјалне заштите.**

За општим циљем следи и неколико специфичних циљева Пројекта:

1. Направити преглед (реформских) истраживачких пројеката (регистар, каталог) и резултата релевантних за развој система социјалне заштите и формирати Регистар појединаца, тимова и

<sup>8</sup> Креирање Базе истраживачко аналитичке праксе у области социјалне заштите континуирана је активност Републичког завода за социјалну заштиту од његовог оснивања тј. од 2006. године



институција који су радили на истраживањима или регулативним захватима;

2. Сачинити предлог истраживачких пројеката (области, теме, предмет и циљеви, временски оквир и потребна средства) релевантних за унапређивање система социјалне заштите;
3. Идентификовати и мобилисати ресурсе за истраживања (људи, резултати, знања и вештине), унапређивати комуникацију, сарадњу и презентовање резултата истраживача у социјалном сектору, ради унапређивања истраживачко-аналитичке праксе.

Развој ове базе података је заснован на чињеници да се у пракси сусрећу пројекти у којима је на различите начине заступљена истраживачко-аналитичка пракса:

- **Прву групу** чине истраживачки пројекти, чији је главни циљ сазнајног карактера и спроводе се ради провере хипотеза и унапређивања сазнања о неком подручју стварности;
- **Другу групу** чине пројекти са истраживачком компонентом, односно, у којима се спроводе истраживачке процедуре ради прикупљања података о: (а) предмету/циљној групи (нпр. сагледавања потреба-*assesment*), (б) процесу/активностима (мониторинг) и (в) резултатима/ефектима (евалуација);
- **Трећу групу** чине пројекти којима је претходило истраживање или који користе резултате претходних истраживања. Дакле, истраживање није компонента ових пројеката већ само резултати актуелне истраживачко-аналитичке праксе.

За разумевање истраживачко-аналитичке праксе релевантни су подаци о врсти/типу пројекта, о чему се закључује преко циљева пројекта и структуре пројектног циклуса, односно, садржаја појединих његових компоненти (ДМЕ – односно, допринос – *assesment*, мониторинг, евалуација). Комбиновањем предмета и циљева истраживања може се говорити о типовима примењених истраживања.

Истраживачка делатност Завода, начин обављања делатности и тематске области релевантне за реформу система, такође, обухватају следеће типове примењених истраживања (*evidence based research*):

1. **Евалуација** ефикасности и исплативости одређених служби, услуга, програма и идентификација добрих пракси,
2. **Пилотирање** нових услуга, пракси и организационих решења,
3. **Проучавање** потреба, информисаности, ставова и понашања група у ризику, корисника, извођача услуга и делова јавности,



4. **Прегледна истраживања** у функцији стручне консултације на бази истраживачког материјала, као што је коришћење истраживачког материјала за **давање стручних мишљења** и препорука за регулацију система,
5. **Развој базе података** релевантне за планирање и праћење услуга и других активности у оквиру социјалне заштите,
6. Други типови истраживања.

Обзиром на место извођења, пројекти који су заступљени у бази реализовани су на целокупној територији Републике Србије. Поред тога, у бази су заступљени и међународни пројекти, односно знања, вештине, резултати и одговарајући ресурси – организације и аутори, у којима је садржај рада област социјалне заштите у Србији.

Партнери на пројекту су бројни: Министарство рада и социјалне политике Републике Србије, Фонд за социјалне иновације, Покрајински завод за социјалну заштиту, домаће и иностране невладине организације, организације УН система које активно делују на територији Републике Србије, установе социјалне заштите у јавном сектору, образовне установе (јавне) и организације (непрофитне или приватне), независни експерти и професионалци, приватни предузетници у области социјалне заштите.

Директна циљна група корисника базе су стручна и научна јавност и креатори политике – организације и појединци укључени у развој и реформу система социјалне заштите, пружаоци услуга, тј. установе, организације, професионалци и сви који се ангажују у аналитичко-истраживачкој пракси социјалне заштите и у пружању услуга социјалне заштите. Индиректна циљна група су корисници услуга социјалне заштите и општа јавност.

До података о пројектима, Завод је долазио претраживањем сајтова, слањем мејлова и телефонским контактима, као и директним контактима са носиоцима пројеката, кад год је то било могуће. О неким пројектима (у недостатку директнијег извора информација), подаци су добијани посредним путем: преко новинских чланака, извештаја о раду различитих уснова и организација.

База је у почетном периоду била интерна пројектна активност у оквиру Завода, али су систематски обављане све неопходне методолошке и техничке припреме како би се поставила на сајт. Прва, почетна верзија базе креирана је током 2007. године, па је у децембру исте године имала 250 уписаних јединица. У децембру 2008. године имала је 542 јединице. У периоду 2007-2008. године, паралелно са постепеним растом базе, појавио се проблем изостанка редовног достављања података о пројек-



тима од појединих носилаца (неувиђање значаја базе, значаја самих пројеката или незаинтересованост).

### Активности на промоцији АИП базе

База истраживачко-аналитичке праксе у области социјалне заштите постављена је на сајт Завода 19. јануара 2009. након асистенције регистратора. Извршене су све непосредне припреме базе и пратећи послови (сачињавање уводних образложења и упутстава за коришћење) као и финалне корекције модела ИАП базе. На овај начин, база је била спремна за даље анализе (према карактеристикама базе која врши сортирање података и пребројавање, односно приказује фреквенције јединица) као и презентацију јавности, пре свега стручне јавности у области социјалне заштите После ових измена, селекције и допуна, 04. новембра 2009. године, база је имала 1.364 јединице<sup>9</sup> и сматра се да је довољно велика и разноврсна да може започети њена организована промоција.

Завод је 03. децембра 2009. године организовао радионицу под називом „**Извештавање о раду и коришћење аналитичко-истраживачке праксе у центрима за социјални рад**“. Били су позвани представници центара за социјални рад из целе Србије (репрезентативни узорак), представници ресорног министарства, невладиног сектора и Републичког завода за статистику – укупно 31 учесник. Један циљ радионице био је да се у размени знања и искустава постигну одговарајућа унапређења у области коришћења аналитичко-истраживачке праксе која се у виду базе података нуди на сајту Завода.

У делу радионице који се односио на представљање базе, прво је у најважнијим цртама представљен сам пројекат, а затим и начини претраживања (по кључним критеријумима: носилац, област, циљна група). Истакнуте су три основне функције базе: информисање, планирање и заснивање политике социјалне заштите на аналитичко-истраживачким подацима. Предложене су и неке од смерница за даљи истраживачки рад у области социјалне заштите коришћењем података из базе:

- Евалуациона истраживања
- Економске теме у социјалној заштити
- Компаративна/прегледна истраживања база података референтних за социјалну заштиту
- Истраживање добре праксе у пилотирању услуга
- Подстицајни механизам за истраживачко-аналитичку праксу.

<sup>9</sup> у току 2009. године база је увећана за 822 јединице, а поређењем са увећањем из претходне 2008. године види се велико напредовање – увећање је претходне 2008. године износило 214 јединица



Након радионице, која је организована за представнике центара за социјални рад, са циљем ширења иницијативе за нови формат извештавања, Завод је 17. фебруара 2010. окупио и представнике установа социјалне заштите за старе, у оквиру радионице **„Извештавање о раду и коришћење аналитичко -истраживачке праксе у установама за старе“**. Скупу су присуствовали представници 11 геронтолошких установа са територије Републике Србије, као и представница Тима потпредседника Владе за смањење сиромаштва и социјалну инклузију. Завод је, 24. фебруара 2010. године, организовао радионицу **„Извештавање о раду и коришћење аналитичко- истраживачке праксе у установама за децу без родитељског старања и заводима за васпитање деце и омладине“** и окупио представнике установа социјалне заштите за децу без родитељског старања и за децу и младе са поремећајем у понашању. Скупу је присуствовао 21 учесник, и то представници свих 13 установа за децу без родитељског старања са подручја Републике Србије; представници оба центра за породични смештај (Београд и Милошевац), представници завода за васпитање деце и омладине (Београд и Књажевац), директорка Покрајинског завода за социјалну заштиту, консултанткиња Тима потпредседника Владе за смањење сиромаштва и социјалну инклузију и представница НВО Центар за интеграцију младих – Свратиште за децу улице.

Учесници сваке од ових радионица добили су на диску презентације и пратећа документа релевантна за тему скупа, а установама које нису биле у могућности да пошаљу своје представнике, релевантна документа и извештај са скупа достављени су електронским путем .

Оно што је за сва три скупа заједничко јесте да су протекли у изузетно позитивној и конструктивној атмосфери, а учесници су били високо мотивисани за дискусију и предлагање нових решења у вези постојећег формата извештавања као и развоја и унапређења аналитичко-истраживачке базе.

Учесници су у завршним дискусијама изразили висок степен задовољства оваквом сарадњом установа са Заводом као и потребу за континуитетом и будућим стручним скуповима овог типа где би се обрађивале и друге теме од значаја за њихов рад и изазове које носе реформски процеси.

Завод је организовао, 09.марта 2010., у Геронтолошком центру у Београду, и четврту по реду радионицу (у оквиру овог првог циклуса промоције Базе), под називом **„Извештавање о раду и коришћење аналитичко- истраживачке праксе у установама за особе са инвалидитетом“** на који су позване све установе социјалне заштите за особе са инвалидитетом, представници ресорног министарства, Покрајинског





завода за социјалну заштиту и одговарајуће НВО (Форум младих са инвалидитетом, Наша кућа и ЦИЛ).

### О садржају АИП базе

Од 13. јануара 2010. године, база броји 2.613 пројекта. Ако анализирамо број пројеката по **носиоцима** (Табела 1), запажа се да је тачно половина од укупног броја реализована од стране невладиних организација (домаћих), а додамо ли томе и оне чији су носиоци биле различите међународне (хуманитарне и невладине) организације – долази се до сазнања да су међу носиоцима пројеката готово 60% невладине организације. Тај удео НВО у пројектима је одраз ситуације након 2001. године, када је велики број њих добио средства за реализацију пројеката у склопу реформских процеса.

Битно је нагласити и значајно учешће пројеката које су реализовали пружаоци услуга у социјалној заштити (ЦСР – 10,5%, установе социјалне заштите – 6,8%) што укупно износи 17%, односно скоро петину од укупног броја пројеката. Нажалост, академске институције, чији су пројекти од изузетног значаја за развој и подстицај истраживачке праксе, учествују у пројектима само са 13,4%.

**Табела 1: Носиоци пројеката**

Академске институције	350	13,3%
Црвени крст	54	2,0%
ЦСР	274	10,5%
ЛС	74	2,8%
Међународне организације	197	7,5%
Министарства	36	1,3%
НВО	1.297	50,0%
Установа	177	6,8%
Влада	62	2,3%
Остали	92	3,5%
Укупно	2.613	100,4%

По критеријуму **области** (Табела 2), готово 70% пројеката односи се на услуге (66,6%) као тематски оквир, што одражава напоре у развијању услуга. Ако се погледају области мониторинга и евалуације (9,5%) и појава и процеса (16,6%) који представљају научна истраживања (или суштину базе истраживачко-аналитичке праксе) види се да они имају удео од 26,1% тј. чине четвртину од укупног броја пројеката



– што је знатно мање него развијање услуга. Планирање као област је присутно само у 3,7% случајева. Систем и регулација система заступљени су у подједнаком проценту (1,8% и укупно 3,6%), односно, такође, у скромном обиму.

**Табела 2: Области**

Мониторинг и евалуација/услуге:	249	9,5%
Планирање	96	3,7%
Појаве и процеси	433	16,6%
Систем	47	1,8%
Регулација система	47	1,8%
Услуге	1.741	66,6%
Укупно	2.613	100,0%

Све **циљне групе** (којих у бази тренутно има укупно 42) су подељене у пет основних група: популација, деца и млади, одрасли, старији и остали (видети Табелу 3). Као и у свакој категоризацији, уопштавање носи собом одређени губитак информација и преклапање категорија (на пример, особе са инвалидитетом представљају специфичну популацију, а могу се сврстати и у маргинализоване групе), али је изабрана управо оваква класификација да би се скренула пажња на неке важне трендове.

**Табела 3: Циљне групе**

• Популација (демографска група) (Роми, избегла и ИРЛ, повратници из западне Европе, маргинализоване групе, сиромашни, ОСИ, жртве насиља, корисници социјалне заштите, сексуалне раднице, становништво)	<b>1.385 (53%)</b>
• Деца и млади (Деца, деца без родитељског старања, деца у институцијама СЗ, млади, деца и млади са поремећајем понашања, млади у сукобу са законом, млади који напуштају СЗ)	486 (18,6%)
• Одрасли (Родитељи, хранитељи, старатељи, усвојитељи, породица, професионалци, тренери, волонтери, жене, незапослени, запослени, грађани)	358 (13,7%)
• Старији	303 (11,6%)
• Остали (локална самоуправа, стручна јавност, установе СЗ, НВО сектор, полиција, починиоци насиља, особе у сукобу са законом)	81 (3,1%)
• Укупно	2.613 (100%)



**Када се ради о узрасту, намера је била да се укаже на најчешћу циљну групу.** Из табеле се види да су то одрасли, јер ако се сабере проценат који се односи на популацију одраслих и старих – добија се податак да готово 80% (78,3%) циљне групе чине одрасли. То, између осталог, значи да један од будућих истраживачких праваца треба да буде већи број пројеката који се односе на децу и младе (за све групе деце и младих, посебно оне највулнерабилније (видети Табелу 3). У овом тренутку, деца и млади као циљна група појављују се у бази у скоро петини пројеката (18,6%).

Популација или демографска група дефинисана је као такву категорију због специфичних проблема, потреба и решења карактеристичних за одређене друштвене групе. Промоцијом базе треба да се промовишу и проблеми одређених група, да се скрене пажња на важност већег бављења њима. Тако на пример, у оквиру категорије „Особе са инвалидитетом“ постоји неколико подгрупа: (осообе са аутизмом, ХИВ/АИДС-ом и са инвалидитетом) јер, свака од њих има своје специфичне потребе и карактеристике. У категорији „жртве насиља“ су: жртве насиља (не само породичног, него и вршњачког, у социјалној средини, ратном окружењу...), жртве трговине људима и жртве мобинга. Хетерогеност категорије „Одрасли“, такође, треба нагласити као и неравномерност заступљености пројеката по појединим подгрупама.

У овом моменту развоја базе, произилази да би се аналитичко-истраживачка делатност могла усмерити на: старатеље (тренутно у бази постоји само један пројекат са овом циљном групом), усвојитеље (два пројекта), хранитеље (13 пројеката), јер реформске процесе (деинституционализацију, трансформацију, итд.) треба да прате одговарајућа истраживања њених процеса и ефеката. Родитељи и породица су заступљени у значајном броју (75 пројеката), али и ту недостају истраживања, на пример о самохраним родитељима. Пружаоци услуга у социјалној заштити као циљна група (професионалци, тренери, волонтери) присутни су у 34 пројекта и тај број у будућности може бити већи.

Пројеката у којима су циљна група незапослени и запослени, тренутно има у бази 85, и тај број би могао бити већи. Завод сматра да је добро што има велики број пројеката у којима су циљна група, жене (127). И категорија „Стари“ је заступљена великим бројем пројеката (303).

### **Закључак и перспективе**

У фокусу активности Завода у наредном периоду биће интензивна промоција Базе, у првом реду на стручним скуповима, али и преко медија (стручни часописи, сајт итд..) како би се она што више користила у прак-



си. Садашњи изглед Базе и број пројеката је само развојна фаза. У складу са методологијом израде и циљевима, дешаваће се промене – неки пројекти ће бити временом додавани, неки елиминисани, а за поједине категорије носилаца, процес систематизације пројеката реализованих од 2001. године није ни приближно завршен (за Завод су посебно важни пројекти: ЦСР, установа социјалне заштите и академских институција).

Повећањем броја јединица и њиховом хетерогеношћу могу се јавити нове циљне групе, а постојеће категорије класификоваће се према новим критеријумима. Као последица свих ових промена наметнуће се и потреба за новим, сложенијим програмима коришћења и управљања базом.

Крајњи циљ је да се креира база података која ће својом величином и репрезентативношћу омогућити релевантна окупљања експерата, етаблираних у одређеној области социјалне политике, заштите и/или у истраживању одређених вулнерабилних друштвених група, који треба да анализирају постојеће стање истраживачке праксе и дају јасне смернице за нова истраживања, иновације и правце промена. До тога још је пуно посла, јер је креирање и управљање базом континуиран, жив процес чији је главни циљ увек, не само да подстиче будућу истраживачку делатност и ствара сарадничку мрежу између различитих носилаца, већ и да промовише резултате актуелне истраживачке праксе, да скреће пажњу на важне друштвене проблеме и осетљиве друштвене групе.

### Референце:

1. Пројекат „Истраживачко-аналитичка пракса за развој система социјалне заштите у Републици Србији“, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2006.
2. Званични сајт Републичког завода за социјалну заштиту, март, 2010. [www.zavodsz.gov.rs](http://www.zavodsz.gov.rs)




---



---

**Марина Вукотић, дипломирана психолошкиња,  
Ивана Копривица, специјалистикиња пословне психологије,  
Покрајински завод за социјалну заштиту, Нови Сад**

## АНАЛИЗА СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АП ВОЈВОДИНИ СА ПРЕПОРУКАМА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ

Прва фаза истраживања:

„Мапирање потреба за услугама социјалне заштите, постојећих и  
потребних ресурса у систему социјалне заштите на локалном нивоу  
у општинама на територији АП Војводин”

### *Резиме*

Како би се унапредио и побољшао социјални статус грађана на личном, породичном и ширем социјалном плану, опште друштвене промене у нашој земљи мора да прати и изградња ефикасног система социјалне заштите који ће моћи да одговори на потребе грађана у новим околностима и да подржава рањиве и маргинализоване појединце и групе. За потребе Покрајинског секретаријата за социјалну политику и демографију АП Војводине, Покрајински завод за социјалну заштиту реализовао је анализу стања у општинама у АП Војводини, имајући у виду неке од основних демографских и социо-економских показатеља. Ова анализа требало би да понуди препоруке за развој система социјалне заштите, са акцентом на ван-институционалним услугама и видовима подршке (имајући у виду специфичности локалних заједница у Војводини које су добијене анализом), али и омогући да се укаже на оне делове становништва који су у већој мери угрожени и у ком правцу би требало да се усмери интензивнија финансијска или свака друга врста помоћи и подршке коју систем социјалне заштите може да обезбеди.

**Кључне речи:** анализа система социјалне заштите, мапирање потреба, приоритетне циљне групе



## УВОД

Према Стратегији развоја социјалне заштите, која је у процесу имплементације, укључивање Републике Србије у европске интеграционе процесе у циљу бржег привредног, економског и друштвеног развоја, подразумева изградњу институција модерне и ефикасне државе засноване на владавини права, што доприноси квалитету живота њених грађана. Опште процесе демократизације друштва, реструктурирања привреде и реформе социјалне политике треба да прати **ефикасан систем социјалне заштите**, како би се унапредио и побољшао социјални статус грађана на личном, породичном и ширем социјалном плану. Ефикасан систем социјалне заштите треба да одговори на потребе грађана у новим околностима и да подржава рањиве и маргинализоване појединце и групе којима је неопходна организована помоћ заједнице, као и грађане који нису у стању да учешћем у економској активности обезбеде своју егзистенцију.

Наша држава је чланица Савета Европе, у коме све државе чланице активно промовишу социјалну кохезију остваривањем следећих конкретних циљева: гарантовања адекватног нивоа социјалне заштите, подстицања запошљавања, континуираног стицања вештина и поштовања права радника, обезбеђења заштите најрањивијих друштвених група, промоције једнаких могућности грађана, забране социјалног искључивања и дискриминације, европске сарадње у процесима миграције становништва. Реформски процеси који су у току, ослањају се на међународне и европске циљеве општег економског и социјалног развоја друштва, смањење сиромаштва, и обезбеђење квалитетније заштите рањивих група деце, породице, инвалидних и старијих особа, као и маргинализованих група грађана. Конципирање основних праваца развоја у систему социјалне заштите полази од: сагледавања актуелних потреба; **анализе постојећег стања**, достигнутог степена развоја, уочених проблема и недостатака, примене међународних стандарда и препорука.

За потребе **Покрајинског секретаријата за социјалну политику и демографију АП Војводине**, Покрајински завод за социјалну заштиту је реализовао **анализу стања у општинама у АП Војводини**, имајући у виду неке од основних демографских и социо-економских показатеља. Програмом рада Завода предвиђена је реализација свеобухватног истраживања „Мапирање потреба за услугама социјалне заштите, постојећих и потребних ресурса у систему социјалне заштите на локалном нивоу у општинама на територији АП Војводине”. Анализа стања у АП Војводини за унапређење система социјалне заштите коју је Завод урадио, представља **полазну основу** истраживања за време које долази, а у скла-



ду са расположивим финансијским средствима и актуелним економским приликама. С обзиром да актуелна реформа система социјалне заштите у Србији предвиђа деинституционализацију и децентрализацију система, у складу с тим треба дати приоритет **анализи локалних, односно регионалних услуга социјалне заштите**. Ова анализа треба да понуди препоруке за развој у том правцу (имајући у виду специфичности локалних заједница у Војводини које су добијене анализом), али и да **укаже на оне делове становништва који су у већој мери угрожени и у ком правцу би требало да се усмери интензивнија финансијска или свака друга врста помоћи и подршке коју систем социјалне заштите може да обезбеди**. Укупне промене политичког, привредног и вредносног система, како у Србији, тако и у АПВ, као и неповољна демографска кретања, нарушиле су социјалну равнотежу. Последице оваквих дешавања, одражавају се у великој мери на велики пораст незапослености, сиромаштва и социјалног раслојавања и повећану угроженост деце и старијих људи, услед смањених могућности породице и друштва да остваре своју заштитну улогу. У систему социјалне заштите, као и у другим системима социјалне сигурности, јављају се бројни проблеми који захтевају ново прилагођавање променама и доградњу система. Према Стратегији развоја социјалне заштите у Републици Србији, основни разлози за реформу система у овој области су следећи: положај грађана и корисника у систему социјалне заштите је изразито пасиван; мрежа социјалних услуга је недовољно развијена; услуге које организује невладин сектор (услуге које пружају физичка лица и правна лица чији оснивач није држава, затим невладине, социо-хуманитарне организације, удружења) у социјалној заштити нису довољно развијене и искоришћене; систем јавних социјално-заштитних институција и услуга је централизован, бирократизован, нефлексибилан, патерналистички и недовољно економичан и ефикасан.

## МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Коришћена методологија обухватила је следеће технике: десктоп анализу и упитник. Десктоп анализом су обухваћени следећи релевантни извори података:

- Општински Стратешки планови развоја социјалне заштите (преглед и сагледавање општинских планова са аспекта идентификованих приоритета у локалној заједници) у 34 општине, од 45.
- Годишњи извештаји о раду центара за социјални рад (преглед броја и структуре корисника социјалне заштите са аспекта



идентификованих приоритета и најугроженијих делова становништва)

- Званични статистички подаци о становништву из доступних података Републичког завода за статистику
- Подаци добијени из директних контаката са релевантним актерима из општина.

Упитником који је намењен прикупљању података о корисницима права на материјално обезбеђење породице, обухваћени су сви центри за социјални рад на територији АПВ.

## АНАЛИЗА СТАЊА У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДНИ

### Територијална организација и становништво

АП Војводина се састоји од **45 општина и седам округа**, са седиштима у градовима Суботици, Зрењанину, Кикинди, Панчеву, Сомбору, Новом Саду и Сремској Митровици. Према последњем попису из 2002. године, Војводина има **2.031.992 становника**, што чини 27,1% од укупног броја становника Републике Србије. На територији АП Војводине највећи је Јужнобачки округ са 13 општина/градова и највећим бројем становника (593.666). Најмањи проценат становника живи у Севернобачком округу (165.881 становника).

### Становништво према годинама старости, по попису из 2002. године – приоритетне циљне групе

Према Стратегији за смањење сиромаштва Владе Републике Србије, Стратегији развоја система социјалне заштите, као и актуелним истраживањима, препоручен је рад са седам приоритетних циљних група: деца, млади, Роми, жене, особе са инвалидитетом, избегла и интерно расељена лица и стари. Поред тога, истиче се да су најугроженије категорије становништва уопште у Србији, па и у АП Војводини, **деца и млади али и старије становништво** преко 65 година. Просечан удео деце до 14 година у укупном становништву Војводине је **15,85%**. Највећи је у општини Жабаљ, а затим следе општине Мали Иђош, Пећинци и Тител, док Сомбор и Апатин имају најмање деце узраста до 14 година. Просечан удео старијих од 65 година у укупном становништву Војводине је **15,51%**. Највећи удео старијих је у општинама Пландиште, Нова Црња, Житиште, Сечањ и Ириг, а најмањи у општини Темерин. Природни прираштај за 2007. годину за АПВ износио је -5,2 на 1000 становника.





АПВ у 2007. години је износио 1.991.507. На основу ових процена удео деце до 14 година у Војводини износио би 15,54%, а удео становништва старијег од 65 година 16,09%.

### Статус општина у АП Војводини према развијености по демографском критеријуму

Према Одлуци о критеријумима за утврђивање статуса неразвијених и недовољно развијених општина у АПВ (*Службени лист АПВ, бр. 8/2006*) **демографски критеријум** обухвата следеће показатеље: густина насељености, стопа негативног природног прираштаја, обухват деце дечијим додатком. Општина стиче статус демографски неразвијене, односно недовољно развијене општине ако по најмање два показатеља демографског критеријума спада у неразвијене/недовољно развијене. На основу тих показатеља, а према Одлуци о утврђивању неразвијених и недовољно развијених општина у АП Војводини у 2009. години наводе се следеће општине као **неразвијене**: Алибунар, Бач, Житиште, Нова Црња, Нови Бечеј, Нови Кнежевац, Пландиште, Сечањ и Чока. Статус **недовољно развијених имају**: Апатин, Бачка Топола, Бела Црква, Ириг, Кањижа, Мали Иђош, Опово, Оџаци, Пећинци, Сента и Србобран.

### Становништво према радној активности у АП Војводини, на основу пописа из 2002. године

У пописима становништва, као и у виталној статистици, у погледу активности, становништво се дели на активно, на лица с личним приходом и на издржавана лица. На територији АПВ има **59% радно активног становништва**. Од тог броја 44% су лица старости од 15 и више година која обављају неко занимање (радно су ангажовани на одређеним пословима). Остало је радно активно становништво које чине незапослена лица која траже посао и лица која су привремено прекинула обављање свог занимања због служења војног рока (активна лица која не обављају занимање). Групу **лица с личним приходом** на територији АПВ чини **15%** становништва. То су становници који не припадају скупу активних лица али имају средства за живот од редовних прихода као што су: пензија (старосна, инвалидска или породична), приходи од имовине (давање у закуп стана, куће, земље, радње и сл.), или други лични приходи (инвалиднина, социјална помоћ, алиментација, стипендија и сл.). **Издржавано становништво** чине лица која немају сопствена средства за живот или имају нека незнатна средства, па их већим делом издржавају родитељи, брачни друг, рођаци или друга лица, укључујући и правна лица. Ову групу на територији АПВ чини **26%** становништва. Највећи проценат издржаваног становништва имају општине Жабаљ, Тител и Ко-



вин, а најмањи општине Суботица, Сента и Апатин. Издржавано становништво може се сматрати угроженијим делом становништва, с обзиром на то да немају сопствена средства за живот, нити било какве сопствене приходе.

Поред приоритета који су истакнути у релевантним националним стратегијама: деца, млади, Роми, жене, особе са инвалидитетом, избегла и интерно расељена лица и стари, наглашено је да се и **домаћинства са шест и више чланова** могу сматрати угроженијим делом становништва. Највећи проценат оваквих домаћинстава је у општинама Опово, Пећинци, Тител и Алибунар, а најмањи проценат у општини Ада.

Просечна величина домаћинстава у Србији је три члана. Просечна домаћинства централне Србије и Војводине не разликују се значајно од просечног европског домаћинства у земљама југоисточне Европе. У укупном контингенту домаћинстава Србије најзаступљенија су двочлана домаћинства (23,8%), а следе их домаћинства са четири члана (20,2%). У 2007. години у односу на 2002. приметан је пораст удела самачких домаћинстава (са 17,5% на 18,6%) и домаћинстава са пет и више чланова (са 16,4% на 18,2%). Пораст удела самачких домаћинстава је очекиван, првенствено због поодмаклог процеса старења становништва, због чега расте број самачких домаћинстава како у градским тако и у сеоским срединама. Такође, на сеоским подручјима су заступљенија самачка старачка домаћинства (20,9% у селима према 15,1% у градовима). С друге стране, пораст удела вишечланих домаћинстава у земљи ниског наталитета указује на широко раширену традицију заједничког живота више генерација. Ова појава је више изражена у ванградским насељима. Разлоге за то треба тражити и у недовољном степену економске и материјалне сигурности која спутава осамостаљивање породица.

### Анализа незапослености

Једна од основних димензија социјалне искључености грађана у АПВ је незапосленост. Искљученост из сфере рада не условљава само депривацију у постизању и одржавању адекватног нивоа примања и финансијску сигурност, већ узрокује и озбиљну искљученост из социјалних мрежа које се стварају на радном месту. Незапосленост, посебно трајна, подразумева и ускраћеност за бенефиције које радна позиција носи собом, а то су, пре свега, системи осигурања (пензионо и здравствено), па се незапосленост озбиљно рефлектује на осећај сигурности и на дуже стазе. Са становишта искључености, важно је имати у виду да групу оних који тренутно немају никакав посао чини скоро сваки трећи радно способни грађанин. Када се говори о угрожениости по неколико основа



(незапосленост, припадност некој од идентификованих угрожених/рањивих циљних група, низак ниво образовања...), у том светлу неопходно је приказати и следеће резултате истраживања и саопштења који говоре о незапослености младих. **Највећи број незапослених, а који тренутно активно траже посао, налази се у групи најмлађих радно способних становника.** Према евиденцији Националне службе за запошљавање у Србији је незапослено око 200.000 младих старости између 15 и 30 година, од тога око 50.000 има само основно образовање или је без икаквог образовања. Стопа незапослености младих од 15 до 24 године износи 40,7 одсто, **а стопа незапослених младих од 25 до 34 године износи 20,4 одсто.**

Укупан број незапослених у АПВ, на дан 31.12. 2007. износио је **215.339**. Војводина је 2007. године имала 108 незапослених на 1000 становника. Гледано по општинама у најнеповољнијем положају, ако се посматра незапосленост, јесу општине Нова Црња, Бела Црква, Врбас и Апатин, са највећим бројем незапослених на 1000 становника, затим следе Оџаци, Житиште, Жабал, Ириг и Мали Иђош. На основу упоредних података о броју незапослених приметан је пораст броја ових лица од 2007. до ове године у следећим општинама: Суботица, Мали Иђош, Бачка Топола, Чока, Кањижа, Ада, Врбас, Темерин, Србобран, Нови Сад, Бечеј, Бачка Паланка, Бач, Опово и Ковачица. Значајно је поменути да су, према Стратегији за смањење сиромаштва, као угрожене, идентификоване циљне групе **незапослених без квалификација и незапослене жене**. Резултати истраживања структуре незапослених у Србији показују да је међу незапосленима више жена него мушкараца, без обзира на степен образовања. Од укупног броја незапослених на територији АПВ, **87.658 (40,7%) су без квалификација** (полуквалификовани – приучени и неквалификовани са нижом стручном спремом). Највише незапослених без квалификација је у општинама Србобран и Нови Кнежевац. Од укупног броја незапослених у АПВ, **112.190 (52,2%) чине жене**. При том, жене имају погодно тежак положај на тржишту рада, имајући у виду да спадају у категорију теже запошљивих, дуже чекају на посао, чешће су запослене на одређено време. Женама су теже доступне руководеће позиције, а њихова примања за послове исте тежине су нижа од зарада мушкараца у Србији. Ово су показали резултати истраживања Савета за равноправност полова Републике Србије и Програма за развој Уједињених нација (UNDP) које је спроведено у периоду од 2000-2007. године. Што се тиче ситуације у војвођанским општинама највећи удео **незапослених жена** је у општинама Темерин и Панчево. Овакво стање незапослености регистровано је 2007. године. Према подацима из Студије о животном стандарду „Србија 2002 – 2007.“, приметан је пораст активног становништва,



захваљујући нешто израженијем порасту активних који су ангажовани у неформалном сектору. Међутим, у овом тренутку не може се заобићи или игнорисати чињеница да су околности ове, 2009., године неповољније услед светске економске кризе и лоше привредне ситуације у Србији, као и услед смањеног броја радних места у неформалном сектору, односно зони сиве економије и области сезонских послова (који најчешће јесу основни извор прихода за циљне групе о којима се у овој анализи говори).

### Просечне зараде по општинама 2002 – 2008. године

Просечне зараде у периоду од 2002. до 2008. посматрано по општинама у АПВ кретале су се у доста широком распону од 23.143 динара до 62.263 динара. Најнижу просечну зараду бележе општине Пландиште, Бач и Житиште, а на врху лествице су општине Пећинци и Беочин, које имају највише зараде у АПВ.

Према Одлуци о критеријумима за утврђивање статуса неразвијених и недовољно развијених општина у АПВ (*Службени лист АПВ, бр. 8/2006*) по **критеријуму запослености**, који се мери следећим показатељима: стопа запослености, стопа активитета радне снаге и стопа незапослености, у 2009. години се као **неразвијене** наводе општине: Ириг, Ковачица, Нова Црња, Опово, Сремски Карловци, Тител и Чока. **Недовољно развијене** су општине: Алибунар, Апатин, Бела Црква, Жабал, Житиште, Мали Иђош, Оџаци и Србобран. По критеријуму **економске развијености** који се мери следећим показатељима: кориговани народни доходак, текући приход буџета општине по становнику, промет у трговини на мало по становнику, учешће друштвеног производа од пољопривреде, лова, шумарства и водопривреде у укупном друштвеном производу, **неразвијене** у 2009. години биле су: Бела Црква, Мали Иђош, Оџаци, Пландиште, Тител и Чока. Док су **недовољно развијене** општине: Ада, Алибунар, Бач, Бачка Топола, Бачки Петровац, Жабал, Житиште, Инђија, Ириг, Ковачица, Ковин, Нова Црња, Нови Бечеј, Нови Кнежевац, Опово, Сечањ, Сремски Карловци и Шид.

### Анализа локалних стратешких докумената развоја социјалне заштите

На територији АП Војводине, током последњих неколико година, **34** општине/града усвојило је Стратешки план развоја социјалне заштите. Општине/градови су приступиле изради овог документа кроз пројекте инициране од стране Министарства рада и социјалне политике, а уз финансијску подршку Програма за развој Уједињених нација и Програма



за развој Велике Британије и Владе Краљевине Норвешке. Покрајински завод за социјалну заштиту активно је учествовао и пружао стручну подршку током процеса планирања на локалном нивоу. Стратешки документ развоја социјалне заштите, нису урадиле следеће општине: Рума, Беочин, Ириг и Србобран, а неке од општина су тренутно у процесу креирања овог документа – град Нови Сад, општине Житиште, Нова Црња, Сечањ, Ада, Нови Кнежевац и Темерин. Приоритети на нивоу Војводине у области социјалне заштите у наредном петогодишњем периоду су: **стари, деца и млади и особе са инвалидитетом**. У свим општинама у којима је реализован процес стратешког планирања, као приоритетна циљна група чији је положај потребно унапредити, препознати су **стари**. Такође, **деца и млади** су препознати као приоритет у готово свим општинама (у 29). У оквиру ове групе, неке општине су препознавале и специфичне подгрупе као што су: деца и млади са поремећајем у понашању, као што је то случај у општини Кула, где је ова подгрупа управо истакнута као приоритет. У Тителу и Чоки деца и млади нису идентификовани као приоритет, али за општину Чока приоритетно јесте развијати локалне капацитете, што се наравно односи и на популацију деце и младих. У општини Тител ово није приоритетна циљна група већ је то старије и незапослено становништво. Поред тога, значајно је рећи да је велики број општина (26) увидео значај унапређења положаја **особа са инвалидитетом**. Интензивнијим укључивањем у живот локалне заједнице, активностима које ће допринети запошљавању и другим мерама и акцијама значајно се може спречити даље друштвено искључивање ове групе. Рад са овом циљном групом није препознат као приоритет у општинама: Бач, Бачки Петровац, Бечеј, Житиште и Чока. Поред неких других специфичних приоритетних циљних група које су идентификоване у појединим општинама/градовима (душевно оболели, особе са комбинованим сметњама, млади са поремећајем у понашању, жртве насиља и сиромашни), важно је истаћи да је **мали број** општина препознао као један од приоритета, **незапослене и жене** као циљну групу. Незапослени су идентификовани као приоритет у осам општина (Бачка Топола, Кањижа, Ковин, Сента, Стара Пазова, Суботица, Шид и Тител), а жене само у седам општина (Јовачица, Зрењанин, Ковин, Нови Бечеј, Панчево, Пландиште и Сомбор). Ово се истиче због тога што су ове циљне групе препознате као неке од угрожених у оквиру релевантних националних стратешких докумената. Наравно, не може се игнорисати чињеница да често долази до преклапања ових циљних група, односно угрожениости и искључености по неколико основа – као припадника неке рањиве групе (ОСИ, Роми, жене...) у садејству са незапосленошћу, на пример.



## Кретање броја корисника социјалне заштите

Подаци центара за социјални рад са територије АП Војводине показују да је у периоду од протеклих шест година укупан број корисника углавном растао, и попео се са 102.580 у 2002. години на **167.320 у 2008. години**. Корисници услуга центара за социјални рад 2002. године чинили су 5% од укупног броја становника, док се 2008. године број корисника попео **на 8%**.

У односу на остала подручја Србије, АП Војводина има највећи удео корисника социјалне заштите у укупном становништву. На континуирано повећање броја корисника центара за социјални рад, као кључних институција социјалне заштите, утицали су различити демографски, политички и економски трендови, међу којима се по својим негативним последицама првенствено морају издвојити осиромашење становништва и висока стопа незапослености, пораст броја дисфункционалних породица, старење становништва, избеглиштво или расељеност, тежак положај особа са инвалидитетом, Рома и других рањивих група. У 2008. години у Србији је порастао број становника који живе испод линије сиромаштва на 7,9% (податак који је изнет на конференцији о примени Стратегије за смањење сиромаштва и односи се на територију Србије у целини). **Најугроженије групе су необразовано становништво (без или само са основном школом), деца до 13 година старости, домаћинства са шест или више чланова, старачка (65+) домаћинства, домаћинства која живе у руралним подручјима и жене.**

### Корисници права на материјално обезбеђење породице

Према Закону о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана, право на материјално обезбеђење породице (МОП) може да оствари појединац, односно породица без прихода или са приходом испод минималног нивоа социјалне сигурности, уз испуњење свих додатних услова који се односе на поседовање имовине, њено коришћење, могућност издржавања од стране сродника, радну способност и могућност запошљавања.

У овој анализи детаљније се сагледава структура корисника управо овог права, имајући у виду наведене услове који су неопходни за његово стицање, а који су управо кључни фактори у настанку сиромаштва, па и социјалне искључености, односно који могу појединца или породицу да доведу у стање социјалне угрожености. Идентификовањем ових фактора (незапосленост, радна неспособност, одсуство породице као подршке), али и њихово могуће садејство са другим чиниоцима (припадност марги-



нализованог/рањивој групи, живот у руралном подручју), са оправдањем би се могли издвојити одређени делови становништва на које је потребно усмерити интензивнију подршку у смислу материјалне или неке друге врсте подршке коју систем социјалне заштите може да понуди. Гледајући дугорочно, најсврхисходније је развијати различите услуге социјалне заштите или сервиса подршке у локалној заједници, у природном окружењу корисника, имајући у виду њихов најбољи интерес, чиме се пружа подршка кориснику и растеређује породица. Такође, као значајна мера може се препоручити подршка активном запошљавању становништва. Овоме у прилог говоре и резултати који су добијени у праћењу примене Стратегије за смањење сиромаштва за период 2007. до 2008. године као и емпиријско истраживање сиромашних старијих грађана у Србији. Процена су да у Србији без КиМ живи око 120.000 старијих грађана без личних прихода и у дубоком сиромаштву, најчешће старијих жена, односно старијих особа које живе у сеоским подручјима. Неповољан положај угроженог становништва мора се посматрати и у светлу чињенице да је, према важећем законском пропису, праг минималне социјалне сигурности (који је основа за стицање права на МОП), знатно нижи од утврђеног прага сиромаштва.

### Резултати истраживања о броју и структури корисника МОП-а у АП Војводини

За потребе анализе стања у систему социјалне заштите, Покрајински завод је реализовао истраживање са циљем да се утврди број и структура корисника МОП-а. Истраживањем је обухваћено **40 центара за социјални рад** са територије Војводине, који су доставили своје расположиве податке, на основу упитника који им је упућен. Потребно је нагласити да у анализи **структуре корисника** МОП-а нису обухваћени корисници Центра за социјални рад града Новог Сада (разлози су техничке природе-подаци се прикупљају по другачојој форми), па је само податак о **укупном броју** корисника овог центра ушао у анализу<sup>10</sup>.

Ово се истиче због тога што је највећи број корисника МОП-а са територије Новог Сада (6.631 од укупно 32.451).

Број домаћинстава која остварују право на материјално обезбеђење се повећавао у претходних неколико година, па је тај број на дан 31.12.

<sup>10</sup> Неопходно је да се креира и уведе јединствен формат за праћење и извештавање како о раду центара за социјални рад, тако и установа које пружају услуге корисницима у систему социјалне заштите. На овај начин било би омогућено квалитетније сагледавање и праћење стања у систему као и његово унапређивање. Оваквим приступом избегли би се постојећи методолошки проблеми.



2008. износио **24.739**, а на дан 31.08.2009. године **32.451** или за 31,17% више. На крају 2008. године, обухват породица овим правом у укупном броју породица износио је **3,5%**, а према последњим подацима за 2009. (подаци се односе на првих девет месеци ове године) којима располаже Завод, тај проценат се повећао и износи око **4,5%**. Ако се говори о структури породица које су оствариле право на МОП, међу њима се налази: 41% појединаца, 19% чине породице са два члана, 15% са три, 11% са четири и 14% су петочлане и веће породице. Ако се посматра структура корисника МОП-а у АП Војводини **према полу**, може се констатовати да су жене заступљеније (**59%** корисника су жене). Ово је свакако у складу да претходно изведеним констатацијама да су жене једна од приоритетних – угрожених циљних група. Оно што додатно отежава положај ове циљне групе је фактор незапослености, односно запосленост на одређено време и на пословима који су слабије плаћени. У анализи старосне структуре истиче се да су у највећем уделу носиоци права на МОП **одрасле особе (77%)**, а потом следе носиоци који припадају групи **старијег** становништва (**18%**), и **деца** као најмање заступљена са **5%**. Ако се говори о деци као о приоритетно угроженој циљној групи, у укупном броју породица које остварују право на МОП, што је 25.820 породица (ово је податак који не укључује Нови Сад), има **21788-оро деце**. Деца су, као што је већ речено носиоци права на МОП у 5% случајева. Ако се посматра расподела средстава која иде из МОП-а, у којем највећи удео имају одрасле особе, може се закључити да значајано велики део ових средстава иде одраслим корисницима, који у основи јесу радно активно становништво, односно радно способнима (а у мањем делу корисницима који су радно неспособни и којима је ова врста помоћи уствари најпотребнија). Овакве тенденције, у сваком случају, упућују на потребу интервенције у простору активирања корисника, спречавања њихове даље пасивизације и зависности од социјалних служби, подстицања на запошљавање и пружање подршке у запошљавању (преквалификације, доквалификације, запошљавање кроз јавне радове итд). Ако се анализира структура корисника МОП **према активности**, може се констатовати да је приближно трећина корисника из категорије назапосленог становништва, две трећине су запослени на одређено или чак неодређено време, али са веома малим примањима тако да испуњавају критеријуме за признавање права на МОП.

#### ЗАКЉУЧЦИ

- Процеси стратешког планирања на националном и локалном нивоу који су реализовани у претходном периоду (у АП Војво-





дини у већини општина/градова) представљају добру полазну основу за унапређење система социјалне заштите и ефикасније и ефективније функционисање на свим нивоима. Ове активности су део целокупног процеса реформе социјалне заштите и процеса децентрализације система.

- Стратешко планирање на националном, регионалном (кластер) и локалном нивоу подстакло је и отворило могућност развоја партнерства, пре свега између државног и невладиног сектора, а требало би да омогући и постепено, али интензивније укључивање приватног сектора, у складу са једним од основних принципа реформе социјалне заштите који се односи на плуралитет пружалаца услуга на локалном, регионалном и националном нивоу.
- Покрајински завод за социјалну заштиту учествовао је у изради стратешких планова развоја социјалне заштите у свим општинама у АП Војводини које су креирале и развиле овај документ, пружајућу стручну и консултативну подршку.
- У АП Војводини 34 општине имају усвојен Стратешки план развоја социјалне заштите, а према информацијама којима располаже Завод у седам општина процес стратешког планирања је у току.
- Током израде локалних стратешких докумената, готово све општине су као приоритетне циљне групе у наредном петогодишњем периоду препознале: старе, децу и младе и особе са инвалидитетом.
- Генерално, грађани **старији од 65 година** се сматрају угроженом делом становништва. Највећи удео старијих од 65 година, у укупном броју становника је у општинама Пландиште, Нова Црња, Житиште, Сечањ и Ириг. При том, све ове општине имају статус демографски неразвијених општина.
- **Деца и млади** такође се сматрају угроженијим делом становништва. Највећи проценат деце и младих у укупном броју становника је у општини Жабал, а затим следе општине Мали Иђош, Пећинци и Тител, док Сомбор и Апатин имају најмање деце узраста до 14 година. Упркос чињеници да су Мали Иђош и Пећинци општине са великим уделом деце и младих у структури становништва, оне према демографском критеријуму ипак спадају у круг недовољно развијених.
- У 26 војвођанских општина као приоритет идентификована је потреба за унапређењем положаја **особа са инвалидитетом**. Из овога може да следи закључак како су особе са инвалидитетом



и њихове потребе до сада, готово у свим срединама маргинализоване.

- Издржавано становништво чине лица која немају сопствена средства за живот или имају нека незнатна средства, па их већим делом издржавају родитељи, брачни друг, рођаци или друга лица, укључујући и правна лица. **Највећи проценат издржаваног становништва имају општине Жабаљ, Тител и Ковин.** Један од разлога за то може да буде и чињеница да имају велики удео деце и младих који припадају радно неактивном становништву (општине Жабаљ и Тител).
- **Домаћистава са шест и више чланова,** која се сматрају угроженијим у укупном контингенту становништва, највише је у **општинама Опово, Пећинци, Тител и Алибунар.**
- Када је незапосленост у питању, у најнеповољнијем положају јесу општине **Нова Црња, Бела Црква, Врбас и Апатин,** са највећим бројем незапослених на 1.000 становника, затим следе Озаци, Житиште, Жабаљ, Ириг и Мали Иђош. Поред тога, пораст броја незапослених у последње две године је забележен у следећим општинама: Суботица, Мали Иђош, Бачка Топола, Чока, Кањижа, Ада, Врбас, Темерин, Србобран, Нови Сад, Бечеј, Бачка Паланка, Бач, Опово и Ковачица. Све поменуте општине имају статус неразвијене, односно **недовољно развијене по критеријуму запослености,** али и **по критеријуму економске развијености** (изузимајући општину Апатин која је развијена у економском смислу).
- Реформом система социјалне заштите предвиђена је **децентрализација и деинституционализација система,** процеси који морају да теку паралелно са развојем социјалне заштите на локалном нивоу, те је потребно и даље **подржавати ове процесе.** Децентрализација система подразумева и адекватну **финансијску и фискалну децентрализацију** и финансијску подршку локалним самоуправама без које развој не може да се остварује. Неопходно је да се обезбеде системска решења којима би се локалним самоуправама, поред трансфера финансијских средстава, омогућило и стицање или убирање сопствених прихода из наплата општинских пореза и такси за сервисирање отворених облика заштите и услуга у локалној заједници. На овај начин створили би се предуслови да локалне заједнице преузму обавезу и бригу о потребама својих грађана у пуном капацитету.
- Завод је у претходном периоду пружио значајну стручну подршку локалним самоуправама у успостављању нових услуга



у отвореној заштити и развијању услуга у складу са нацртом минималних стандарда квалитета услуга. Све ове услуге покрнуте су и финансијски подржане од стране Министарства рада и социјалне политике, као пројекти, са коначним циљем да постану одрживе, тј. да локална самоуправа настави даље финансирање. Међутим, без финансијске децентрализације то ће бити тешко изводљиво.

- **Анализа стања у систему социјалне заштите у АП Војводини**, коју је урадио Завод, ради унапређења социјалне заштите, представља **полазну основу** истраживања у времену које следи, а у складу са расположивим финансијским средствима и актуелним економским приликама.

### ПРЕПОРУКЕ

- У наредном периоду потребно је да се **подстакне процес стратешког планирања у срединама где то до сада није урађено, а у општинама у којима је овај процес у току, потребно га је завршити и усвојити**. Завод је оспособљен и има стручне капацитете да са својим ресурсима подржи процес развоја стратегија и у општинама које то до сада нису урадиле, као и за развијање Стратегије унапређења социјалне заштите на нивоу АП Војводине која је неопходна.
- На бази података којима располаже Завод, процењује се да је неопходна **интензивнија подршка свим општинама у реализацији стратешких планова**, посебно финансијска, као и континуирано праћење реализације и испуњавања стратешки зацртаних циљева и задатака, кроз интензиван, како интерни тако и екстерни, мониторинг и евалуацију имплементације локалних стратешких докумената.
- Како би процеси деинституционализације и децентрализације система могли адекватно да се одвијају, неопходна је **стална подршка актерима на локалном нивоу**. Значајно је да се иницира и подржи развој партнерских пројеката и подстиче умрежавање на пољу развоја иновативних услуга у локалној заједници.
- Децентрализација система подразумева и адекватну финансијску подршку локалним самоуправама без које нема развоја ни једне средине у пуном обиму.
- Завод ће у даљем периоду радити на **јачању партнерства између сектора али и уопште на промовисању социјалне за-**



**штите и социјално одговорног понашања и односа према грађанима**, како појединачно тако и приватног, цивилног и јавног сектора, кроз њихове активности.

- Препоручује се свим актерима активније ангажовање на плану **социјалног дијалога** као и **промовисање концепта социјалне укључености искључених** категорија становништва.
- Услуге социјалне заштите на локалном нивоу морају да се развијају, у складу са идентификованим приоритетима и да одговарају потребама корисника којима су намењене.
- У циљу рационалнијег и ефикаснијег располагања средствима која су намењена за социјалну заштиту, препорука је да се **развијају међуопштинске, регионалне услуге**, увек где је то неопходно и могуће.
- Неопходан је континуирани рад на **унапређењу квалитета система услуга кроз пружање стручне подршке и перманентну едукацију запослених и ангажованих** у систему.
- Унапређење квалитета система социјалне заштите подразумева и **стандардизацију услуга и лиценцирање пружалаца услуга**, те је потребно да се све услуге унапређују и развијају у том правцу.
- Програми социјалне помоћи и подршке као и услуге социјалне заштите треба да буду **доступни корисницима**, зато је неопходан непрекидни **рад на информисању грађана о могућностима** које им стоје на располагању.
- Социјална заштита треба да буде првенствено усмерена на пружање помоћи грађанима који су стању социјалне потребе тј. грађанима који нису способни да раде, деци, старима, особама са инвалидитетом, сиромашнима (породицама без или са ниским приходима), док кроз активне мере Тржишта рада за запошљавање, треба да се омогући **повећање активности и запослености радноактивног становништва**.
- Свим општинама са великим уделом младих (Жабал, Мали Иђош, Пећинци и Тител) препоручује се да се развијају **различите видове подршке за децу и младе** (канцеларија за младе, клубови, превентивни рад са младима у сарадњи са образовним, здравственим и другим системима, стипендирање...) и паралелно сервисе подршке за породицу у локалној заједници.
- Срединама са великим уделом старог становништва (Пландиште, Нова Црња, Житиште, Сечањ и Ириг) препоручује се **развијање услуга које ће омогућити квалитетнији живот старијих људи**, односно успостављање услуга као што су помоћ и



нега у кући, породични смештај, клубови или дневни боравци за старије, нарочито у срединама где ових услуга још нема, а подржавање институционализације и одрживости услуга тамо где су оне већ развијене.

- Један од видова подршке је и подстицање запошљавања на повременим и сезонским пословима као и подршке за програме доквалификације или преквалификације код радно активног становништва, имајући у виду да индиректно положај издржаваног становништва зависи од статуса на тржишту рада њихових издржаваоца. Посебно ове мере треба иницирати и развијати у општинама Жабаљ, Тител и Ковин јер имају велики удео издржаваног становништва.
- Домаћинстава са шест и више чланова, која се сматрају угроженијим у укупном контингенту становништва, највише је у општинама Опово, Пећинци, Тител и Алибунар. С обзиром да се разлози за живот у вишечланом домаћинству налазе првенствено у недовољном степену економске и материјалне сигурности, која спутава осамостаљивање породица, онда је оно што је у домену социјалне заштите вид подршке првенствено **успостављање сарадње са другим секторима и то у првом реду са Тржиштем рада како би се чланови оваквих домаћинстава у економском смислу оснажили, односно осамосталили.**
- Када је **незапосленост** у питању, у најнеповољнијем положају су општине Нова Црња, Бела Црква, Врбас и Апатин, са највећим бројем незапослених на 1.000 становника, затим следе Озаци, Житиште, Жабаљ, Ириг и Мали Иђош. Поред тога, пораст броја незапослених у последње две године забележен је у следећим општинама: Суботица, Мали Иђош, Бачка Топола, Чока, Кањижа, Ада, Врбас, Темерин, Србобран, Нови Сад, Бечеј, Бачка Паланка, Бач, Опово и Ковачица. Све поменуте општине имају статус неразвијене односно недовољно развијене по критеријуму запослености, али и по критеријуму економске развијености (изузимајући општину Апатин која је развијена у економском смислу). Препоруке када је запошљавање у питању, а које могу да се односе на сам систем социјалне заштите обухватају пре свега **повезивање са тржиштем рада, препознавање заједничких активности и повезивање – умрежавање ради заједничког деловања.**
- Имајући у виду да је скоро једна четвртина незапослених младих без икаквог образовања, или само са основном школом, неопходно је **радити на подстицању младих за наставак, од-**



носно завршетак школовања као и на укључивање у различите програме неформалног образовања који су им на располагању.

- У укупном броју незапослених највише незапослених без квалификација је у општинама Србобран и Нови Кнежевац. **Програми доквалификација или преквалификација, као и запошљавање преко јавних радова** на радним местима која захтевају нижу стручну спрему могу се сматрати видом подршке за ублажавање овог проблема.
- Највећи удео незапослених жена је у општинама Темерин и Панчево. У овим општинама потребно је **подстицати запошљавање жена**, увести мере које ће афирмисати жене, програме преквалификације и доквалификације и подстицати **самозапошљавање жена и женско предузетништво**.
- **Унапређење положаја старијих** је препознато као приоритет у свим војвођанским општинама. Ово указује на чињеницу да је овај вид подршке још увек неразвијен у свим локалним заједницама у Војводини и да је подршка у њиховом успостављању неопходна. Сарадња са здравственим службама (имајући у виду специфичне проблеме старијих грађана) и различити отворени облици заштите ће у највећој мери задовољити потребе ове циљне групе и бити у складу са најбољим интересом корисника.
- Унапређење положаја деце и младих је, такође, приоритет у скоро свим општинама (у 29 општина). Препоруке у овом делу подразумевају првенствено **јачање међусистемске сарадње и успостављање различитих видова подршке и отворених облика социјалне заштите**, а када је то идентификовано, и специфичних облика – као што су дневни боравци за младе са поремећајем у понашању. Неопходан је, пре свега, превентивни рад са младима са ризичним понашањем.
- У 26 војвођанских општина идентификовано је, као приоритет, унапређење положаја особа са инвалидитетом. Без обзира да ли је ово приоритет или не, у свим локалним заједницама потребно је да се ради на **сензибилизацији грађана за проблеме ове циљне групе, да се ради на интензивнијем укључивању особа са инвалидитетом у живот локалне заједнице, активностима које ће допринети запошљавању и другим мерама и акцијама којима се значајно може спречити даље друштвено искључивање** ове групе.
- У циљу унапређења система социјалне заштите на локалном нивоу, у наредном периоду, неопходно је да се уради свеобух-



ватна анализа (мапирање) потреба за услугама социјалне заштите, постојећих услуга и ресурса на локалном нивоу у свим општинама АП Војводине.

- Ради лакшег праћења потреба грађана, одговора система на те потребе као и усклађености развоја система са стратешким циљевима, значајно је да се формира база података о корисницима и расположивим услугама на свим нивоима.

### Коришћена литература

1. <http://webrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/ops.htm>
2. <http://webrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/zarade.php?pok=5&Sifra=0014&izbor=tabela>
3. <http://www.prsp.gov.rs/dokumenta.jsp>
4. <http://www.undp.org.rs/>
5. <http://www.minrzs.gov.rs/cir/>
6. [http://www.zavodsz.gov.rs/index.php?option=com\\_content&task=view&id=107](http://www.zavodsz.gov.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=107)
7. <http://www.nsz.sr.gov.yu/page/info/sr/msaopstenja/decembar09.html>
8. <http://www.propisi.com/odluka-o-kriterijumima-za-utvrdivanje-statusa-nerazvijenih-i-nedovoljno-razvijenih-optina-u-autonomnoj-pokrajini-vojvodini.html>
9. <http://www.prsp.sr.gov.yu/attachment/attachment/Studija%20o%20zivotnom%20standardu%202007.zip?id=585>

### Остали коришћени документи

- Годишњи извештаји о раду центара за социјални рад у АП Војводини
- Стратешки планови развоја социјалне заштите општина у АП Војводини



**Гордана Ковић, дипломирани социјални радник,  
Републички завод за социјалну заштиту, Београд**

## МЕРЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕПРАВИЛНОСТИ У ВРШЕЊУ ПОСЛОВА СМЕШТАЈА ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ У УСТАНОВЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

### Резиме

Мере за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите одредило је Министарство рада, запошљавања и социјалне политике у новембру 2006. године. Посебним актом, Министарство је одредило Републички и Покрајински завод за социјалну заштиту надлежним за праћење предузетих мера и услуга у односу на децу која се налазе на смештају у установама социјалне заштите, као и за преиспитивање могућности примене мање рестриктивних облика заштите. У складу са одређеним МЕРАМА, Републички завод за социјалну заштиту прати: смештај деце и омладине у установе социјалне заштите; излазак деце и младих из институција; активности центара за социјални рад (на територији Србије, без АП Војводине) у односу на примену смештаја у установе социјалне заштите за децу и младе; планирање активности у циљу поспешивања примене мање рестриктивних облика заштите. У трећој години спровођења Мера за отклањање неправилности при смештају деце и младих у установе, добијање сагласности за смештај од стране Министарства стабиловало се на 95% од укупног броја поднетих захтева. Планови за примену мање рестриктивних облика заштите реализују се делимично. Најзаступљенији мање рестриктивни облици заштите, током три године спровођења Мера за отклањање неправилности, јесу хранитељство и повратак у породицу.

**Кључне речи:** Мере за отклањање неправилности; збрињавање деце, хранитељство, породица, анализе, стручни скуп





Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, на основу Закона о државној управи, члана 47. који се односи на општа овлашћења у вршењу надзора над радом<sup>11</sup>, одредио је 03. новембра 2006. године Мере за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите. Овим МЕРАМА дефинисани су (пред)услови и правила којих се треба придржавати код одређивања смештаја и реализације МЕРА. Посебним одељком наглашено је да пре одређивања смештаја деце и младих у установу социјалне заштите треба размотрити<sup>12</sup>:

- једно од основних права детета – право на живот са родитељима. Поштовање овог права, захтева од стручњака центара за социјални рад већи степен пажње приликом доношења одлуке о смештају, при чему је потребно руководити се општом нормом према којој је држава дужна да сваком детету обезбеди заштиту у породичној средини увек када је то могуће;
- пре него што се одлучи за смештај детета у установу социјалне заштите, посебно када се ради о деци ниског календарског узраста, центар за социјални рад је дужан да води рачуна о научно утврђеним чињеницама о дугорочним иреверзибилним последицама смештаја у установу;
- пре него што се одлучи за смештај детета у установу социјалне заштите на захтев родитеља, центар за социјални рад је у обавези да размотри примењивост других мера подршке родитељима и детету;
- свако дете, у складу са годинама и зрелошћу, има право да учествује у поступку који га се тиче, у којем се одлучује о његовим правима;
- постављањем старатеља и одвајањем детета од родитеља – смештајем у установу социјалне заштите, неће се дирати у право детета на очување породичних веза. Центар за социјални рад настојаће да детету омогући да са родитељима одржава личне односе, али ће, свакако, водити рачуна о месту, времену и начину одржавања истих, ценећи релевантне околности и најбољи интерес детета.

Уредбом о МЕРАМА, између осталог, дефинисана је и обавеза центара за социјални рад и установа за смештај деце и омладине да за сваки смештај детета које није навршило 18 година живота претходно приба-

<sup>11</sup> „Службени гласник РС“, број 79/05, члан 47. став 1. тач.2. и 4.

<sup>12</sup> Уредба о МЕРАМА, одељак III



ве мишљење Министарства, као и да периодично преиспитају потребу даљег боравка деце у установама и о томе извештавају Министарство. Посебим актом Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, одредило је Републички и Покрајински завод за социјалну заштиту за праћење предузетих мера и услуга у односу на децу која се налазе на смештају у установама социјалне заштите, као и за преиспитивање могућности примене мање рестриктивних облика заштите. Овим актом утврђено је да извештаје о реализацији обавеза које проистичу из тачака 5. до 7. Мера за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите (периодична евалуација предузетих мера и услуга), центри за социјални рад са подручја уже Србије достављају Републичком заводу за социјалну заштиту, а центри за социјални рад са подручја АП Војводине, достављају Покрајинском заводу за социјалну заштиту<sup>13</sup>.

### Методологија и динамика извештавања

Представници оба Завода креирали су јединствене упитнике за прикупљање података. Формирана је база података која омогућава континуирано праћење одређених МЕРА (тач.5 -7).

Од 01.марта 2007. године до 01. септембра 2008. године, центри за социјални рад достављали су податке заводима за социјалну заштиту на јединственом упитнику у којем су била обједињена оба узраста деце и младих. Од 01. септембра 2008. године подаци се достављају на УПМ-1, обрасцу за децу до седам година старости, на свака три месеца, почев од марта текуће године, а за децу и младе преко седам година старости, подаци се достављају на УПМ-2 обрасцу, на сваких шест месеци, такође, почев од марта текуће године. Упитник за извештавање, истоветан је по садржају за обе групе деце. Како су периоди извештавања различити, да не би дошло до забуне у попуњавању образаца и ради лакше обраде података, у упитницима су наведени извештајни периоди. Упитник има 10 питања, а његовој структури је прилагођена наменска база података.

Стандардизовани упитници, сачињени да би се центрима за социјални рад олакшало извештавање о донетим МЕРАМА, заједно са упутствима за попуњавање, прослеђени су на адресе свих директора центара за социјални рад, а видљиви су и на сајту Републичког завода за социјалну заштиту на адреси [www.zavodsz.gov.rs](http://www.zavodsz.gov.rs).

Анализирајући поступања центара за социјални рад, а у складу са својим надлежностима, Републички завод за социјалну заштиту уочио је



да велики број центара не поступа у складу са роковима за извештавање одређеним тачкама 5-7 МЕРА. Отуда је, крајем 2008. године помоћник министра, упутио допис-ургенцију<sup>14</sup> којим се налаже свим директорима центара за социјални рад у Републици, да у складу са утврђеном обавезом, обезбеде поштовање рокова и благовремено достављају извештаје Републичком и Покрајинском заводу.

Осим видно пролонгираног времена за доставу извештаја, најчешће присутан пропуст у ажурном извештавању јесте, заправо, неизвештавање оних центара који у својим срединама немају децу и младе на смештају у установама социјалне заштите. Појединачна (не)ажурност се рефлектује на непоштовање рокова за сачињавање и доставу обједињеног Извештаја о Мерама од стране Завода за социјалну заштиту. Истовремено, то проузрокује и, објективно сувишну, додатну потрошњу времена утрошеног на телефонирање, електронско дописивање, и другу комуникацију одговорних за извештавање.

Средина марта ове године, био је рок до којег је Републичком заводу за социјалну заштиту требало доставити попуњене упитнике за обе категорије деце и младих на смештају. До 20. марта, рока за доставу ауторских текстова за овај број Актуелности, Републичком заводу је попуњене упитнике, у прописаном року, доставило 58 центара за социјални рад, што је незнатно мање од половине ових институција на територији Републике, без АП Војводине, али није доставило податке о поновном прегледу индивидуалних планова заштите деце и младих на смештају у установама.

У складу са одређеним МЕРАМА, Републички завод за социјалну заштиту прати:

- смештај деце и омладине у установе социјалне заштите,
- излазак деце и младих из институција,
- активности центара за социјални рад (на територији Србије, без АП Војводине ) у односу на примену смештаја у установе социјалне заштите за децу и младе,
- планирање активности у циљу поспешивања примене мање рестриктивних облика заштите.

### **Тенденције укупног броја деце на смештају**

Први извештај о примени Мера за децу оба узраста, представља анализу података добијених у ревизији реализованој закључно са 31. августом 2007. године. Због већ наведених проблема неажурног извешта-

<sup>14</sup> МРСП допис број 560-03-844/2008-09



вања, као упоредни извештајни период, овом приликом, користиће се Извештај о мерама за период до 31. августа 2009. године, који се, такође, односи на децу оба узраста.

Досадашње анализе указују на тенденцију пада укупног броја деце и младих на смештају у установама социјане заштите. У августу 2007. године на смештају у установама социјалне заштите било је 1.365-оро деце и младих, а у августу 2009. године 1.128-оро.

У табели која следи, приказан је укупан број деце и младих на смештају, посматран у упоредним периодима по категоријама деце и основу за смештај.

**Табела бр.1: Деца и млади на смештају у упоредним периодима**

Деца и млади на смештају у установама по основу за смештај и упоредним периодима								
Основ за смештај	до 7 година		преко 7 година		2007.		2009.	
	2007.	2009.	2007.	2009.	укупно	у %	укупно	у %
деца без родитељског старања	186	129	579	509	782	57,3	638	56,5
деца са проблемом у понашању	0		67	64	67	4,9	64	5,7
деца са проблемом у развоју	128	125	364	301	492	36,1	426	37,8
остало	2		21		23	1,7		
укупно	316	254	1.049	874	1.365	100	1.128	100

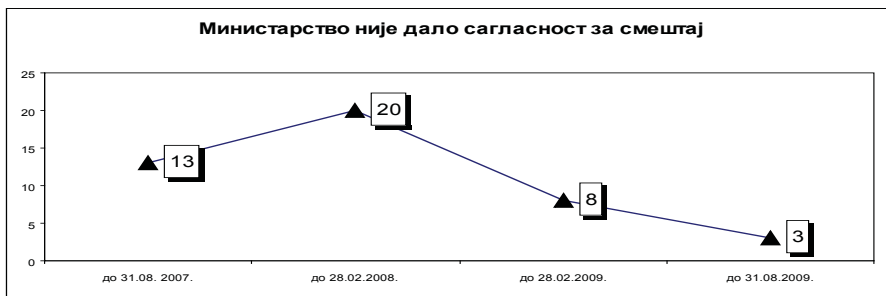
У посматраном извештајном периоду током 2009. године, укупан број деце и младих на смештају у установама социјалне заштите, био је за скоро 17% мањи него у упоредном периоду из 2007. године. У номиналном смислу, током 2009. године, деце лишене родитељског старања, на смештају у установама, било је 144-оро мање него што их је било у упоредном периоду, током 2007. године. Такође, током 2009. године, деце са проблемом у развоју било је мање за 66-оро. Процентуална заступљеност, када се сагледава основ за смештај у односу на укупан број деце на смештају, углавном је слична током оба посматрана извештајна периода. Практично, током 2009. године „за нијансу“ је заступљенија категорија деце са проблемом у развоју. Током 2009. године, на смештају у установу, по основу манифестованих проблема у понашању, било је три детета мање него у упоредном периоду. У номиналном смислу, па и у процентуалној заступљености у односу на укупан број деце на смештају, број деце са манифестованим проблемима у понашању креће се у убицајеним оквирина.



У посматраном извештајном периоду током 2007. године, захтев за смештај у установу упућен је за 81-но дете. Сагласност на смештај Министарство није дало за 13-оро деце, тако да је у установе смештено 68-оро деце и младих. У упоредном извештајном периоду, током 2009. године, упућен је захтев за 67-оро деце, сагласност Министарства није дата за троје деце, тако да је на смештај у установе упућено 64-оро деце и младих.

Графички приказ који следи одсликава укупан број и тенденцију изречених несагласности Министарства на смештај деце у установе, у упоредним извештајним периодима током примене уредбе о Мерама за отклањање неправилности<sup>15</sup>.

**Графикон бр.1: несагласности Министарства по извештајним периодима**



Током прве две године спровођења донетих МЕРА, у номиналном смислу и процентуалној заступљености, велики је број деце и младих за чији смештај у установе Министарство није дало сагласност. Од примене уредбе о Мерама, највише несагласности, или боље речено најмање сагласности на смештај Министарство је дало у извештајном периоду до 28. фебруара 2008. године. У том периоду сагласност није дата за 20-оро деце, што је било 23% од укупно поднетих захтева на смештај. У ревизији обављеној до 28. фебруара 2009. године, сагласност на смештај није дата за осморо деце, што је било 12% од укупно смештене деце у установе. Анализе које се у Републичком заводу за социјалну заштиту раде током периодичних извештавања о Мерама за отклањање неправилности, казују да се током 2009. године постотак сагласности Министарства на

<sup>15</sup> Периодични извештаји и анализе спровођења Мера за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите, видљиви су на сајту Републичког завода за социјалну заштиту, домен [www.zavodsz.gov.rs//aktuelno//deca\\_i\\_ustanovama](http://www.zavodsz.gov.rs//aktuelno//deca_i_ustanovama). Са овог домена могу се и преузети сва документа, упитници, упутство за попуњавање, као и оригиналне уредбе и дописи



смештај деце у установе, стабилизовао на око 95% од укупно поднетих захтева на смештај.

Републички завод за социјалну заштиту истражује начине збрињавања деце и младих за чији смештај у установу Министарство није дало сагласност. Сагледавањем конкретних ситуација, у складу са потребама запослених у центрима за социјални рад из чијих средина потичу ова деца, Републички завод за социјалну заштиту сачиниће програме стручне подршке примерене свакој средини конкретно.

### **Примењени мање рестриктивни облици заштите**

Током посматраног извештајног периода у 2007. години, установе социјалне заштите напустило је 144-оро деце и младих, што је чинило мало више од 10% од укупног броја смештене деце. У хранитељске породице отишла је трећина ове деце, и тако напустила установе социјалне заштите. У природну породицу се вратило 23% од укупног броја деце која су напустила установе социјалне заштите.

Током упоредног извештајног периода у 2009. години, установе је напустило 105-оро деце, што је било 9% од укупног броја деце и младих на смештају у установама. У хранитељске породице упућено је 34% од укупно смештене деце, а у породице, природне и сродничке, вратило се 33% од укупно смештене деце.

Хранитељство је мање рестриктивни облик заштите који се најдоминантније примењује током свих периода извештавања о спровођењу Мера за отклањање неправилности. Повратак у природне и сродничке породице (без примене хранитељства), по својој заступљености, одмах је иза хранитељства као облика заштите.

Индикативан је податак који се уочава током свих анализа и сумирања приспелих извештаја – упитника из центара за социјални рад, да се планови за примену мање рестриктивних облика заштите реализују, у најбољем случају половично. Остварења планираних измештања деце и младих из установа крећу се од 19% у 2007. години, до непуних 50% током 2009. године. Међу планираним облицима заштите, прво и најзаступљеније је хранитељство. Неизбежно се поставља питање колико се реално планира примена мање рестриктивних облика заштите, колико су ови облици заштите примерени стварним потребама детета, али и колико су у складу са потенцијалима средина из којих деца потичу, односно у којој мери су развијене услуге локалне заједнице. Претпостављајући да се, при планирању, стручни радници руководе најпримеренијим интересом детета, Републички завод за социјалну заштиту ће током ове године посебно анализирати узроке делимичних реализација планова за мање



рестриктивне облике заштите. У складу са резултатима анализа, биће сачињени и предлози за стручну подршку запосленима у социјалној заштити.

У другом кварталу ове године, Републички завод за социјлану заштиту организује стручни скуп са циљем да се презентирају резултати досадашњих анализа, тенденције, обими и смернице при будућим активностима у спровођењу Мера за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите.

### Коришћена литература:

1. Мере за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите, акти Министарства рада и социјалне политике бр. 560-03-619/2006-14, Београд, 2007.
2. Периодични извештаји и анализе спровођења Мера за отклањање неправилности у вршењу послова смештаја деце и омладине у установе социјалне заштите, на сајту Републичког завода за социјалну заштиту, домен [www.zavodsz.gov.rs/aktuelno//deca](http://www.zavodsz.gov.rs/aktuelno//deca)



**Татјана Лазор Обрадовић, дипломирана дефектолошкиња и  
Ивана Копривица, специјалисткиња пословне психологије,  
Покрајински завод за социјалну заштиту, Нови Сад**

## МОНИТОРИНГ ЛОКАЛНИХ УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АП ВОЈВОДИНИ

### *Резиме*

Покрајински завод за социјалну заштиту је током 2008. и 2009. године реализовао мониторинг 20 пројеката у 18 општина у АП Војводини које су финансирани Министарство рада и социјалне политике (DFID) и Фонд за социјалне иновације (UNDP). Овим пројектима су покренуте и развијане локалне услуге социјалне заштите. Овај текст обухватиће опис значаја мониторинга и евалуације услуга у социјалној заштити и преглед закључака о праћеним услугама у општинама Војводине.

**Кључне речи:** услуге, мониторинг, одрживост, квалитет, едукација.

\*\*\*\*\*

### **Увод**

У процесу реформе система социјалне заштите у Републици Србији направљен је низ корака којима је држава у текућој деценији показала озбиљан интерес да услуге у овом систему подигне на виши ниво у сваком погледу. То се огледа на првом месту у развијању адекватнијег законског оквира и изради одређених тематских докумената, првенствено Стратегије за смањење сиромаштва и Стратегије развоја социјалне заштите.

Имплементацијом поменутих стратегија стечени су одређена пракса и искуство. Формирани су инструменти за њихову имплементацију: Тим потпредседника владе за имплементацију Стратегије за смањење сиромаштва, Фонд за социјалне иновације као инструмент преко којег





Влада имплементира промене у локалу и усмерава донаторске фондове. Од 2006. године поново су основани заводи за социјалну заштиту, као установе у систему социјалне заштите које треба да раде на праћењу, унапређивању социјалне заштите, подстицању развоја и обављању истраживачких и стручних послова у области социјалне заштите.

Стратегија развоја социјалне заштите и Нацрт новог закона о социјалној заштити предвиђају стварну плурализацију пружалаца услуга, као и децентрализацију система у различитим аспектима. Неопходно је стога да се пружаоци услуга оспособе да прате сопствену услугу, и оцене успешност свог рада, како би резултате употребили у сврху учења и сталног побољшавања квалитета услуга, а у крајњем ради побољшања квалитета живота у локалној заједници.

### Појам и процес мониторинга и евалуације

Иако се литература код нас највише бави пројектним мониторингом и евалуацијом, јасно је да се институционализацијом великог броја услуга које су досад функционисале на пројектном нивоу, јавља потреба да се установи прилагођен систем праћења и процене. Да би пружаоци услуга, посебно они на локалном нивоу, били конкурентни на локалном „тржишту” мораће да прате и процењују свој рад, а то је мотивација која се у одређеној мери разликује од оне која је била повезана са извештавањем донатора који су финансирали пројекте. Овај систем би, поред доприноса побољшању квалитета услуга, обезбедио да услуге и даље буду окренуте исходима (како је то било и док су функционисале као пројекти) и то, у погледу квалитета и у погледу квантитета. Тачније, обезбедило би се да се прати исход у односу на уложене ресурсе и да се ради на постизању рентабилности и економичности, што подразумева максимално рационално коришћење ресурса, ради постизања максималног могућег квалитета. Мониторингом и евалуацијом, пружаоци услуга ће боље управљати својим послом, односно пружањем услуге у свим њеним аспектима. Зато евалуација квалитета рада, односно пружања услуге, значи не само учење на основу сопственог искуства него и изградњу кредибилитета пружаоца услуге у заједници у којој делује.

Дефиниције мониторинга и евалуације су бројне, а процес се примењује у свим областима живота, на свим нивоима.

- **Мониторинг и евалуација** су инструменти учења. То су методе управљања пројектом које помажу тиму да научи како да унапреди методе рада и постигне боље резултате (Фонд за социјалне иновације, приручник „Пројектом до промена”)
- **Евалуација** је процењивање неке вредности или појаве по неком утврђеном критеријуму или стандарду. То је процена



унапред пројектованих и планираних активности неких појединаца, група или институција и њихових резултата. Евалуација није само завршна процена неког пројекта или програма, већ може бити и процена у свим фазама планирања и социјалних активности. **Мониторинг** је систематска, стална и непрекидна процена напретка пројекта током одређеног временског периода у односу на његова планирана улагања, активности и исходе. Партиципаторни мониторинг је онај који, поред особља пројекта, укључује и кориснике (Иван Видановић, „Речник социјалног рада”, 2006).

**Однос између мониторинга и евалуације** може се представити на следећи начин (ТИМ ТРИ Грађанских иницијатива, дозвољени преводи материјала Charity Evaluation Services):

**Табела бр.1: Мониторинг као неодвојиви део и предуслов успешне евалуације**

	МОНИТОРИНГ	ЕВАЛУАЦИЈА
УЧЕСТАЛОСТ	Систематично, редовно, непрекидно, истовремено са дешавањем	Периодично, повремено, у одређеним фазама
АКТИВНОСТ	Прикупљање података, праћење и надгледање	Процена, доношење оцена на основу података прикупљених у току мониторинга
СВРХА	Побољшање ефикасности, праћење напретка, измене у плановима активности	Побољшање успешности, утицаја, будући пројекти, развој
ФОКУС	Ресурси, резултати, процес, планови активности	Успешност, релевантност, утицај, рентабилност, преиспитивање циљева

Мониторинг и евалуација у овом тексту су засновани на савременом концепту управљања који подразумева, у основи, **систем поступака који обезбеђују квалитет, а у овом контексту говоримо о квалитету услуга у систему социјалне заштите. Управљање квалитетом услуга подразумева циклус сачињен од елемената који су повезани логички и узрочно-последично.** Један од аутора, Деминг (*W. Edwards Deming*) овај циклус је представио на следећи начин:



Слика 1: Демингов циклус мониторинга и евалуације



Циклус било којег посла састоји се од планирања, извођења и процене. Овај циклус укључује свакако и праћење током извођења, као и унапређење/развој након завршне процене. Прва фаза овог круга подразумева прикупљање и анализу података, и израду плана реализације. Потом следи реализација планираних активности у оквиру услуге, а потом и провера учинка и ефеката урађеног. На основу ове провере, добијају се закључци који се инкорпорирају у нови план и нови циклус реализације. У пословном сектору, велике корпорације развијају и примењују своје концепте, али сви они у основи садрже поменуте, исте, елементе. Слично је и у непрофитном сектору, с тим да се сврха процеса разликује јер се не ради о материјалном профиту него о добитима за кориснике и, индиректно, за заједницу. **Од кључне је важности флексибилност система реализације и праћења, како би се у датом моменту направиле одговарајуће интервенције, превазишле препреке и континуирано радило боље и успешније.**

Један од теоријских концепата менаџмента који може да објасни суштину мониторинга и евалуације јесте такозвани Results Based Management (RBM) односно управљање засновано на резултатима, чија је примена веома широко заступљена. Користе га велике међувладине и невладине организације и агенције, владе, организације цивилног друштва (Европска комисија, CIDA, UNDP, Светска банка, већина УН агенција). Зачетник овог приступа је Питер Дракер (*Peter Drucker*), који је у својој књизи „Управљање према циљевима“ („*Management by Objectives MBO*“) још педесетих година 20. века поставио прве принципе RBM: степеновање организационих циљева и задатака, специфични циљеви за сваког члана организације, партиципативно доношење одлука, јасни временски оквири, оцена постигнућа и фидбек. Иако је овај приступ критикован и у свом изворном облику превазиђен, због низа слабости (замка да се запостави утицај окружења, тј свођење људи на алатке за пости-



зање ригидно постављених циљева, нефлексибилност читавог система – недостатак планирања суочавања са препрекама итд), послужио је као основа, примењиван је и усавршаван прво у оквиру профитног сектора, да би касније био развијен од стране непрофитног сектора кроз такозвани логички оквир (Logical Framework Approach). Данас је у непрофитном сектору, цивилном и јавном, посебно у областима које подразумевају рад са људима у стању потребе, овај приступ максимално хуманизован и обухвата читав систем управљачких алатки којима се обезбеђује квалитет услуге такав да задовољава и корисника и пружаоца услуге. Логички оквир је веома важна алатка и у разradi читавог комплета стратешких планова које је Република Србија усвојила у периоду од када су започеле реформе и процес приближавања ЕУ.

Веома су бројне добити евалуације, односно начини на које се њени резултати могу користити. Мониторинг и евалуација су нераздвојиви делови истог циклуса. **Да би се евалуација реализовала, неопходан предуслов је систематски мониторинг.** Закључци и научене лекције могу се употребити: за побољшање организације рада и управљања, побољшање планирања, као помоћ у доношењу одлука о важним питањима. Резултати евалуације указују где је потребно предузети нешто да би се превазишле препреке, као и где треба побољшати рад, променити нешто. За реализацију мониторинга и евалуације потребна су одређена средства и стога је приликом планирања једне услуге неопходно испланирати и ова средства: људи, опрема и материјали, инфраструктура и логистичка подршка, време, информације, трошкови.

### **Услуге у АП Војводини које је пратио Покрајински завод за социјалну заштиту**

Мониторинг је извршен у градовима и општинама, који су, након израде Стратегије развоја социјалне заштите на локалном нивоу, добили средства, 2008. године, за покретање иновативних услуга/сервиса предвиђених стратешким документом.

У току 2009. године све поменуте општине, осим Старе Пазове која није конкурисала за наставак пројекта, добиле су средства за наставак пројектних активности које су покренуте у 2008. години, тако да је Завод наставио са мониторингом пројеката и пружањем стручне подршке општинама и пружаоцима услуга.

Поред ових пројеката, Завод је почетком 2009. године започео и мониторинг пројеката који су финансирани из средстава UNDP-а, а преко Фонда за социјалне иновације, чиме је подржано успостављање локалних услуга социјалне заштите у још 11 општина у АП Војводини.



**Пружаоци услуга**, њих укупно 20 у 18 општина: центри за социјални рад, ЦСР (у пет општина), и организације цивилног друштва, ОЦД (у 12 општина), специјална школа (у једној општини), установе за смештај (у две општине)

**Услуге:** Дневни боравак (7), Помоћ и нега у кући (7), Клуб (2), Саветовалиште за предбрачне, брачне и породичне односе (1), Прихватна станица (2), и Центар за психосоцијалну подршку жртвама насиља (1)

**Табела бр. 2: Преглед пружалаца услуга, назива услуге и донатора у обухваћеним општинама**

Ред. бр.	Општина	Услуга	Пружалац услуге	Донатор
1.	Кањижа	Дневни боравак за особе са инвалидитетом	ОЦД	МРСП/DFID
2.	Кањижа	Дневни боравак за децу из маргинализованих група	ЦСР	МРСП/DFID
3.	Суботица	Дневни боравак за децу и младе са проблемима у друштвеном понашању	ОЦД	МРСП/DFID
4.	Бачка Топола	Помоћ и нега у кући	ЦСР	ФСИ/UNDP
5.	Сента	Клуб за особе са инвалидитетом	ОЦД	ФСИ/UNDP
6.	Мали Иђош	Помоћ и нега у кући	ОЦД	ФСИ/UNDP
7.	Нови Бечеј	Помоћ и нега у кући	ОЦД	ФСИ/UNDP
8.	Озаци	Помоћ и нега у кући	ОЦД	ФСИ/UNDP
9.	Апатин	Помоћ и нега у кући	ОЦД	ФСИ/UNDP
10.	Апатин	Дневни боравак за особе са инвалидитетом	ОЦД	ФСИ/UNDP
11.	Сремска Митровица	Дневни боравак за децу и младе са проблемима у друштвеном понашању	ОЦД	ФСИ/UNDP
12.	Пећинци	Клуб за децу и младе са проблемима у друштвеном понашању	ОЦД	ФСИ/UNDP
13.	Бела Црква	Прихватна станица за жртве насиља	Дом за децу и омладину «Вера Радивојевић»	МРСП/DFID
14.	Вршац	Саветовалиште за предбрачне и брачне односе	ЦСР	МРСП/DFID



Ред. бр.	Општина	Услуга	Пружалац услуге	Донатор
15.	Алибунар	Центар за психосоцијалну подршку	ЦСР	МРСП/DFID
16.	Пландиште	Прихватна станица за старе особе	Дом за душевно оболела лица „1.октобар” Стари Лец	МРСП/DFID
17.	Кикинда	Дневни боравак за особе са инвалидитетом	Специјална школа	МРСП/DFID
18.	Ковин	Помоћ и нега у кући	ОЦД	ФСИ/UNDP
19.	Тител	Помоћ и нега у кући	ОЦД	ФСИ/UNDP
20.	Жабалъ	Дневни боравак за маргинализоване групе	ЦСР	ФСИ/UNDP

Подршка Завода општинама и пружаоцима услуга односила се првенствено на следеће области: усмеравање развоја услуге у правцу минималних стандарда квалитета, подршка у области стручног усавршавања и обука ангажованих на пружању услуге кроз упућивање на адекватне едукативне материјале и акредитоване програме обуке као и друге едукације, информисање о примерима добре праксе и повезивање са другим пружаоцима сличне/исте услуге у окружењу, побољшање сарадње на локалном нивоу и одрживост услуге.

### Методологија праћења примене пројекта

Технике мониторинга: индивидуални и групни разговор, анализа документације, опсервација на терену. Врсте информација које су прикупљане у току мониторинга: о актуелном стању и току реализације пројекта, о начину организације рада у оквиру услуге, о потешкоћама и ризицима у раду, о потребној подршци у даљем раду и развијању услуге.

**Након извршеног првог круга мониторинга тзв. DFID пројекта у 2008. години дошло се до следећих закључака:**

Период за имплементацију пројекта био је кратак, јер су на то утицале објективне околности (углавном локални избори) због којих је у готово свакој „DFID општини” било кашњења у реализацији припремне фазе пројекта. Зато је већина општина поднела захтев за продужење пројекта и пројекти су продужени за у просеку по два месеца. Упознавање са нацртима минималних стандарда услуга било је од значајне користи за све пројектне тимове, а нарочито за услуге које су се тек успостављале. У свим општинама/градовима уочена је повезаност и сарадња између



носилаца пројеката и пружалаца услуга. Били су мотивисани за сарадњу са тимом за мониторинг, што се огледа у честој комуникацији са тимом Завода. Стекли су увид у уочене недостатке, а на сугестије у току мониторинга реаговали су позитивно. С обзиром на захтеве минималних стандарда квалитета услуга, пројектни тимови и представници општина нису били довољно упознати са концептом приступачности. Имајући у виду да овај концепт представља новину за већину пројектних тимова, Завод је у сарадњи са Центром „Живети усправно” у Кањижи, Суботици, Кикинди и Зрењанину организовао презентације о приступачности за представнике локалне заједнице. Постојала је јасно исказана потреба од стране свих пројектних тимова да се одржава континуирана комуникација са тимом Покрајинског завода за социјалну заштиту. До ове чињенице се дошло кроз разговоре са носиоцима пројеката и пружаоцима услуга, али и увидом у стање на терену. Уочена је потреба за континуираним праћењем развоја услуге и стручном подршком, не само у вези са овим пројектним циклусом. Када се каже стручна подршка, мисли се на унапређење организације стручног рада са корисницима (један од примера би била организација рада, конкретно у Кикинди, када су у питању различити узрасти корисника, разјашњавање разлике између услуге дневног боравка у систему социјалне заштите и онога што се у просвети назива дневним боравком кад је у питању рад са умерено ментално ометеним корисницима). Поред тога, постоји интересовање за подршку у изради и вођењу документације о стручном раду са корисницима (посебно изради индивидуалних планова услуге), унапређење рада у области информисања јавности о услузи, повезивање са другим општинама и пружаоцима услуга који пружају исту или сличну услугу, пружање информација о акредитованим програмима који су релевантни за конкретну услугу и организовање потребних обука, укључивање у пројекте, истраживања и друге активности Завода, информисање о процесу стандардизације и имплементације стандарда и процесу лиценцирања.

У 2009. години Завод је пратио пројекте и у тзв. DFID и ФСИ општинама. У контактима са представницима општина, и пружаоцима услуга, Покрајински завод за социјалну заштиту је дошао до неколико закључака релевантних за ову тему.

1. У локалним заједницама је у току процес међусекторског повезивања, на стратешком и на оперативном нивоу у смислу развијања и пружања квалитетних нових услуга социјалне заштите.
2. Постоји значајан инпут са централног нивоа којим се пружаоци услуга оспособљавају за имплементацију услуга: финансије, обуке.



3. У локалним заједницама постоји разумевање намере да се са пројектног функционисања пређе на институционално у смислу да се обезбеди финансијска одрживост услуга које су пројектима инициране.
4. Међу пружаоцима услуга и представницима општинских управа постоји потреба да се едукују у области мониторинга и евалуације како би сами, засновано на сопственим наученим лекцијама, континуирано унапређивали квалитет услуга и тиме допринели њиховој одрживости.

Конкретан аргумент за последњу констатацију јесте, поред мониторинга, и искуство Завода у пилотирању минималних стандарда квалитета услуга (дневни боравак, персонална асистенција, становање уз подршку, помоћ и нега у кући). Ове активности Завода коришћене су за посредну едукацију пружалаца услуга и локалне самоуправе о мониторингу и евалуацији. Став је Завода да, поред спољне подршке, пружаоци услуга у систему социјалне заштите, треба да добију и одговарајућа елементарна знања и вештине како би релативно уједначеним системом праћења и процене могли и сами да раде на унапређењу услуга и уче из својих искустава. Посебно бисмо истакли да је запажена потреба обуке представника локалних самоуправа с обзиром на то да су пружаоци услуга, установе и организације цивилног друштва, и досад на неке начине, макар и на елементарном нивоу, имали искуства у систематској процени сопственог рада јер су имале веће искуство у сарадњи са донаторима.

На крају процеса мониторинга у 2009. години, када су у питању конкретна деловања у развијању услуга, основна запажања из овог процеса могу се сумирати у следеће:

1. У свим општинама услуга је институционализована.
2. У готово свим општинама испоштована је процедура наручивања и уговарања услуга. Онда када се у општинама у пуном смислу развије плуралитет пружалаца услуга, и овај систем ће у пуној мери заживети.
3. Пружаоци услуга упознати су у начелу са минималним стандардима квалитета за „своју” услугу. Када стандарди буду „ступили на снагу”, биће неопходно да пружаоци услуга, али и релевантни представници локалне самоуправе потпуно владају садржајем и разумеју захтеве ових стандарда.
4. Постоји мотивисаност општина да наставе финансирање услуге, у већини случајева. По завршетку пројектног циклуса, у 90%





општина настављено је финансирање услуге, у неким општинама у потпуности, а у неким само у одређеном сегменту.

5. Постоје одређене неодумице у развијању документације о услузи и корисницима, а посебно у изради индивидуалних планова услуге. Пружаоцима услуге потребна је додатна подршка у овој области, а тамо где је пружалац нека од установа (ЦСР, установе за смештај), документација се формира по угледу на постојећу у установама (досијеа и сл).
6. У малом броју општина локална самоуправа и пружалац услуге спроводе систематски мониторинг услуге, осим активности потребних за извештавање према донатору .
7. Партиципација корисника у планирању и реализацији услуге није свугде на завидном нивоу, и на то се односила једна од главних препорука Завода у процесу мониторинга.
8. Информисање о услузи је реализовано у свим општинама, с тим да је Завод у свакој општини дао препоруку за проширивање ове активности, израду плана информисања, развијање партнерстава.
9. Значајан корак у рационализацији пружања услуга јесте међуопштинско повезивање и сарадња у пружању услуга, а као пример добре праксе у томе може послужити пројекат вршачког кластера „Хитне интервенције у кризним ситуацијама”.

**Као кључне факторе у даљем развијању одрживости услуга и њиховог квалитета, Завод препознаје и препоручује:**

- Што већу отвореност пружалаца услуга према локалној заједници и стварање мреже сарадника, развијање партнерстава.
- Јачање капацитета пружалаца услуга, али и запослених у локалним управама, и то у смислу улагања у људске ресурсе, првенствено.
- Интензивнију комуникацију локалне самоуправе са пружаоцима услуга.
- Праћење и процену квалитета рада.
- Ослањање на локалне стратешке документе, њихову имплементацију, процену, дораду и измену на нивоу акционих планова, како би структура услуга у заједници била заиста одговор на потребе средине.
- Разавијање међуопштинске сарадње.

**Услуга није одржива само онда када је обезбеђено њено финансирање. Услуга је одржива онда када се у локалној заједници систематски испитују, препознају и уважавају потребе и обезбеђују ресурс-**



си за континуирано, квалитетно и повезано обухватање корисника активностима које су одговор на њихове потребе. Одрживост услуге се само у једном делу постиже обезбеђивањем финансијских средстава. Други, много важнији сегмент одрживости односи се на структуру која тим средствима управља, стручни рад са корисницима и управљање самим послом које подразумева и мониторинг услуге, а то су људски капацитети. На крају, један од најважнијих фактора одрживости услуге јесте укључивање корисника у планирање, реализацију и оцену услуга, у мери и на начин који је примерен њиховим могућностима.

Током процеса мониторинга посебно би смо истакли уочену потребу размене искустава између локалних заједница у циљу унапређења постојећих знања. Идентификоване примере добре праксе треба учинити доступним свим пружаоцима конкретне услуге. У циљу реализације уочене потребе, тим Завода планира групне састанке и друге скупове представника општина (и из редова пружалаца услуга и локалне самоуправе) комплементарних по услузи коју развијају, врсти проблема, избору пружаоца услуга и слично. Поред овога, Завод, у сарадњи са Владом Оломоуцког Региона Чешке Републике, припрема семинар на тему услуга социјалне заштите и уопште организације система социјалне заштите, којим ће представници овог сектора из Чешке представити своја искуства и примере добре праксе. Представници система социјалне заштите у Војводини ће тиме добити прилику да успоставе прекограничну сарадњу и развијају нова партнерства.

С обзиром на запажене потребе у процесу мониторинга и стручне подршке, Завод је креирао и акредитовао програм обуке „Интерни мониторинг и евалуација услуга у систему социјалне заштите” чији су циљеви упознавање учесника/ца са знањима и вештинама руковођења, у складу са савременим теоријама и праксом менаџмента, и њихово оспособљавање за самосталну примену мониторинга и евалуације у свакодневном раду. Овом обуком би требало да се продубе знања о појму и значају мониторинга и евалуације, да се усаврше вештине и методе мониторинга и евалуације како би се користиле у будућем раду, да се развије интерни план мониторинга и евалуације услуге, и да се схвати значај примене, интерпретације и извештавања о налазима евалуације.

### Коришћена литература:

- Адирондак С., (2002): Све о управљању, Грађанске Иницијативе  
Багић А., Герасимовска Б., Миленковић Н., Станковић Н., Стабс П., Шкрабало М., Весић А., (2002): С евалуацијом на ти: евалуацијски приручник за цивилне иницијативе, **Quaker Peace and Social Witness**, Сарајево



- Фонд за социјалне иновације [www.sif.minrzs.gov.rs](http://www.sif.minrzs.gov.rs), Посећено 01. 03. 2010  
[http://www.europa.rs/upload/documents/key\\_documents/2009/sr\\_rapport\\_2009\\_en.pdf](http://www.europa.rs/upload/documents/key_documents/2009/sr_rapport_2009_en.pdf) Serbia 2009 Progress Report, Посећено 20. 03. 2010.  
[http://www.ukrstanje.org/publikacije/izvor\\_brosura.pdf](http://www.ukrstanje.org/publikacije/izvor_brosura.pdf), Посећено 29. 03. 2010.  
[http://www.zavodsz.gov.rs/index.php?option=com\\_content&task=view&id=131&Itemid=143](http://www.zavodsz.gov.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=131&Itemid=143), Посећено 20. 03. 2010.  
[http://www.inkluzija.gov.rs/?page\\_id=21](http://www.inkluzija.gov.rs/?page_id=21) , Посећено 30. 03. 2010.  
 Министарство рада и социјалне политике Републике Србије [www.minrzs.gov.rs](http://www.minrzs.gov.rs),  
 Посећено 01. 03. 2010.  
 . *Стратегија развоја социјалне заштите Републике Србије*  
 Вуковић Д., Јовановић В., Чалошевић А., (2006): Услуге социјалне заштите у локалној заједници и њихова будућност – научене лекције, препоруке и фактори одрживости – Фонд за социјалне иновације



## ИЗ ПРАКСЕ ЗА ПРАКСУ

**Снежана Николић, психолошкиња  
Центар за социјални рад, Књажевац**

### ЗАЈЕДНИЧКИ КОРАЦИ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ И ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД – КЊАЖЕВАЦ

### РАЗВОЈ НОВИХ УСЛУГА – КУЋА НА ПОЛА ПУТА

#### Кључни подаци о општини

Општина Књажевац је по површини међу четири најпространије општине у Србији. Њена површина је 1.202 квадратна километра. Подручје је углавном брдско-планинско, осим долине Белог Тимока.

Од 86 насеља, од којих су нека удаљена од Књажевца и по 40 км, само је једно градско. То је сам Књажевац и у њему живи више од половине укупног броја становника, којих је на последњем Попису било 37.172. У односу на попис из 1953. године, данас је број становника безмало два пута мањи. Интересантан је податак да је оволико становника Књажевац имао 1860. године. Без обзира што је у то време била другачија територијална организација, податак је вредан пажње.

Но, број становника није само опадао, већ су се у неповољном смеру кретали и остали демографски показатељи, а то је просечна старост, индекс старења, однос међу старосним групама. Данас је Књажевац синоним за депопулацију, једна је од пет општина по апсолутној вредности негативног природног прираштаја, који је 2002. године био (-14,5). Приликом Пописа, једно место остало је само као географски појам, јер у њему није више било становника.

Крајем 20. века, просечна старост становништва била је 47,9 а индекс старења 1,42. При последњем Попису, на 100 становника до 19 година било је 212 старијих од 60 година, односни индекс старења био је 2,12.



На евиденцији службе запошљавања, на крају 2008. године, у општини Књажевац било је око 5000 лица; Од укупног броја становника 22,5% су пензионери.

### **Још неколико чињеница као илустрација реалности Књажевца**

Привредна активност је замрла. Некадашњи гиганти, који су упошљавали највећи број радно-активног становништва Књажевца, сада не постоје или раде у јако смањеном обиму.

Време кризе, реструктурирања, својинске трансформације и других промена, није заобишло Књажевац. Са оним што је претходило, где убрајамо: санкције, распад државе, ратно окружење, избеглиштво, расељавање, инфлацију, и сл., траје јако дуго. И за све то време, борба са сиромаштвом, уз убрзано старење становништва, односи огромну енергију, неопходну да се иде даље.

Истраживање ЦСР из 2006/2007. године о савременој породици и кризи, потврдило је претходне назнаке.

Одговори грађана били су недвосмислени у квалификацији да је сиромаштво вишедимензионалан проблем, да је „тренутно стање” које дуго траје и да последице постају све видљивије, на ширем плану и у породици као микро систему.

Егзистенцијално и морално осиромашење породице, изналажење и стварање индивидуалних стратегија за преживљавање и смањење опште сигурности грађана, резултати су неравноправне „борбе“ из које породица све теже излази као победник.

Од система социјалне заштите очекује се адекватан одговор на дату ситуацију у локалној заједници. Задатак није нимало лак. Јер, као и породични микро-систем, и локални буџети, немају онолико средстава колико захтева реално задовољавање потреба становништва.

Олакшавајућа околност је то, што се не може оспорити добра намера локалне самоуправе и спремност да се учини напор, и да се равномерном расподелом, терет кризе бар учини лакшим, према могућностима и према утврђеним приоритетима.

### **Одлука о правима грађана из области социјалне заштите**

**Одлука о правима грађана из области социјалне заштите** општине Књажевац, коју су надлежни органи донели још осамдесетих година, и која је временом проширивана правима за која је процењено да су у корист грађана, одраз је тог настојања. И на срећу, независно од по-



литичких структура. Политичка клима је увек остављала довољно простора и разумевања за нове идеје које су доносиле добробит грађанима. Права дефинисана општинском Одлуком о правима из социјалне заштите, измењене и допуњене 2007. године, су:

- једнократне помоћи и помоћ у природи (укључујући и добровољно радно ангажовање)
- накнада трошкова здравствене заштите
- опрема корисника за смештај у установу социјалне заштите или у другу породицу
- трошкови сахране
- смештај у прихватилиште и прихватну станицу,
- Саветовалиште за брак и породицу -1986.
- Омладински клуб Центра за социјални рад „Отворена врата” – 2005
- дневни боравак у Клубу за стара лица
- дневни боравак старих лица
- право на услугу „Кућа на пола пута за децу и младе”
- право на народну кухињу.

### **Стратешки план за социјалну политику**

Почетком 2008. године, у циљу унапређења квалитета живота грађана, сачињен је Стратешки план за социјалну политику општине Књажевац.

Овај стратешки документ, усаглашен са националним стратегијама и међународним стандардима, усмерио је активности ка развоју нових услуга у локалној заједници, које би биле намењене посебно осетљивим и рањивим групама. При томе, препозната је чињеница да само један систем, односно сектор, не може дати адекватне резултате, па је усвојен је мултидисциплинарни приступ и међусекторска сарадња, као модел деловања. Дакле, партнерство, као основа, уз активно учешће корисника у процесу планирања и праћења реализације и развоја нових услуга које подржавају живот у заједници.

### **Кључни предуслови развоја алтернативних услуга на локалном нивоу**

И поред чињенице да стратешки документ постоји, били су неопходни још неки предуслови да би успех био извеснији. То су пре свега:

- Одговорност надлежних носилаца социјалне политике, грађана и локалне самоуправе



- Спременост на промене
- Сарадња јавних институција и невладиних организација – партнерство
- Финансирање услуга и програма намењених корисницима
- Рационално и ефикасно коришћење ресурса у локалној заједници.

И тако се почело, односно наставило оно што је годинама неговано у овој средини – а то је искорак ка потребама корисника и захтевима за новим и ширим видовима помоћи и заштите, у односу на оне предвиђене Законом о социјалној заштити и подстакнутих реформама које су обележиле раздобље, сада већ дуже од пет година.

Нека од побројаних права из Одлуке о правима из социјалне заштите, **развијена су после усвајања Стратегије развоја социјалне политике**. То су:

- помоћ у кући старим и особама са инвалидитетом у граду и селима – 2005.
- право на једнократну новчану помоћ по основу добровољног радног ангажовања – 2007.
- кућа на пола пута за децу и младе – 2008.
- право на народну кухињу – 2009.
- дневни боравак за децу са сметњама у развоју (услуга која се успоставља).

### **Локална самоуправа – значајан партнер у развоју нових услуга**

У оквиру Програма подршке имплементацији Стратегије социјалне заштите у Србији, општина Књажевац је у партнерству са ЦСР учествовала на конкурсима и ушла међу 15 општина у Србији које су укључене у овај програм.

Циљ подршке општинама био је развијање модела добре праксе у пружању услуга.

Програм је реализовало МИНРСП уз финансијску помоћ одељења за међународни развој Владе Велике Британије и норвешког Министарства иностраних послова.

### **Кућа на пола пута ”Корак до самосталности”**

У другој фази, након израде Стратешког плана за социјалну заштиту општине Књажевац, створени су услови за финансијску подршку пројекта Кућа на пола пута – „Корак до самосталности”.



Развој и устројавање ове нове услуге у локалној заједници препознато је као потребно, јер тренутно не постоји механизам за заштиту деце која због пунолетства не могу користити друге облике заштите, а још увек нису у могућности да брину о себи, у материјалном, у погледу стамбене обезбеђености и сл. С обзиром да су многа од те деце под окриљем социјалне заштите понекад и од самог рођења, и поред живих родитеља, да се у њихову заштиту дуго улагало, препознато је да би велики ризик био да се пунолетством препусте сами себи само зато што више не постоји нити један правни основ да им се омогући сигурнији и бржи искорак ка осамостаљивању у сваком погледу.

Сврха пројекта је, дакле, да омогући осамостаљивање младима који напуштају систем социјалне заштите, чиме и заједница заокружује подршку давањем коначног стимуланса за преузимање даље одговорности за сопствени статус и живот.

Овом услугом, потпуно новом у општини Књажевац, корак до самосталности треба да буде бржи и краћи, а степен ризика значајно смањен.

**Кућа на пола пута „Корак до самосталности” је дакле, услуга предвиђена Стратегијом развоја социјалне политике у општини Књажевац и Акционим планом. То је део активности у оквиру приоритета „Деца и млади”.**

Пружалац услуге је Центар за социјални рад „Др Михајло Ступар” из Књажевца, а као право, регулисана је Одлуком о правима грађана из области социјалне заштите у општини Књажевац.

Услуга је не само локалног, већ и регионалног карактера, успостављена је фебруара 2009. године уз финансијску помоћ Министарства рада и социјалне политике.

Од маја 2009. године, услуга се комплетно финансира из буџета општине Књажевац и других општина.

### **Корисници услуге могу бити:**

- Младе особе узраста од 18 до 26 година, којима је, као деци која су била у статусу деце без родитељског старања, престало право на смештај у установу социјалне заштите или хранитељску породицу, а немају услова да се врате у биолошку или сродничку породицу, нити су у могућности да у том моменту започну самосталан живот,;
- Млади код којих је извесно да ће уз одговарајућу подршку моћи да преузму одговорност и живе самостално;
- Млади којима оваква подршка представља алтернативу смештаја у установу социјалне заштите или хранитељску породицу.





**Време трајања услуге** становања уз подршку, за младе који се осамостаљују – „Корак до самосталности”, ограничено је и износи до **једне године**, а у изузетним случајевима до 15 месеци.

**Услови становања усклађени су са прописаним стандардима у погледу локације, простора и опреме, организације и особља.** У том смислу, нова услуга као део постинституционалне заштите, реализује се у комфорном стану величине 60 м<sup>2</sup> у коме постоји централно грејање, комплетан намештај, потребна опрема и уређаји. Стан се налази у граду, што значи да постоје добре саобраћајне везе и добра повезаност са свим установама и институцијама.

Када је **организација** у питању, пружалац услуге има Правилник о кућном реду, програм информисања стручних лица и јавности о свом раду и услузи, а обезбеђен је један саветник за осамостаљивање. На основу закључених протокола о сарадњи, за потребе пружања услуге, могуће је ангажовање стручних лица из других организација у заједници.

**Пружање услуге у складу са стандардима обезбеђено је ангажовањем** саветника за осамостаљивање који има високу стручну спрему (психолог), три волонтера старости до 30 година и једна геронто-домаћица која два дана у недељи пружа помоћ у овладавању неким кулинарским вештинама и одржавању хигијене простора.

Саветника за осамостаљивање тренутно финансира РЗСЗ, а пружаоцу услуге је од великог значаја супервизија и консултација са стручњацима РЗСЗ.

**Процена пре пријема обавезан** је поступак и подразумева процену потреба младе особе, њених капацитета за осамостаљивање и могућих ризика. При томе се такође врши преиспитивање испуњености критеријума, и коначно, поштујући принцип партиципације, корисник учествује у доношењу одлуке о коришћењу услуге.

**Припрема младе особе за коришћење услуге, такође, претходи уласку у простор, реализује се у складу са планом, а траје најмање 15 дана.** Садржаји који се реализују су:

- информисање о услузи
- посете стану
- упознавање са корисницима
- припрема групе и простора за долазак младе особе
- преговарање – потписивање споразума,

**План за еманципацију младе особе садржи предвиђа следеће активности:**



- Развој вештина вођења свакодневног живота (припремање хране и здрава исхрана, прање веша и пеглање, одржавање хигијене стана...)
- Развој когнитивних компетентности
- Развој и унапређење социјалних вештина и компетенција
- Развој самосталности у доношењу одлука и преузимању одговорности
- Стицање и развој вештина потребних за проналажење и задржавање запослења (активно тражење посла, писање радне биографије, рад на рачунару)
- Одржавање контаката са сродницима
- Припрему за живот у породици и партнерске односе.

**При томе, саветник за осамостаљивање, поред осталог има и професионалне задатке везане за:**

- Евалуацију услуге
- Увид у поштовање стандарда услуге
- Анализу и планирање рационалног коришћења капацитета услуге
- Правилан и домаћински однос према стамбеном простору и инвентару (евентуална обнова и сл.).

Анализа досадашњег рада, нивоа квалитета пружених услуга и задовољство корисника, даје основу за позитивну процену постигнућа.

Као пружалац услуга, Центар за социјални рад планира и следеће кораке који могу бити у корист младих, као што су:

- Оснаживање младих за самостални бизнис, овладавањем вештинама омладинског предузетништва
- Обука за рад на рачунару при НСЗ
- Отварање керамичарске радње
- Школа скијања

### Научене лекције

Успешност развоја нових услуга, овог типа, али и свих осталих, не би био могућ да су изостали следећи елементи:

- јасно дефинисана **обавеза и сагласност** локалне самоуправе да учествује у реализацији пројектних активности кроз конкретну финансијску подршку, што је још у самом пројекту учињено,
- стабилно партнерство са локалном самоуправом и развијена **социјална мрежа је добра гаранција** да успостављена сарадња данас, подразумева заједничко планирање активности везаних за услугу Кућа на пола пута и након завршетка пројекта,



- Локална самоуправа види партнерство са Центром, као **дугорочно одржив модел** сарадње и на другим пројектима,
- **Медији** значајно доприносе подизању свести јавности по питању одрживости ове нове услуге.

### Ефекти наставка пројекта

**За кориснике услуге** ефекти наставка пројекта су у доприносу јачању вештина за самосталан живот и лакшем интегрисању у заједницу. Услуга ће омогућити већи степен самопоуздања младих да одговоре изазовима живљења као самоодговорни чланови заједнице.

**За друштвену заједницу, наставак пројекта значи** изградњу ресурса и капацитета локалне заједнице за преузимање активне улоге у развоју нових социјалних услуга.



---

---

**Миланка Стојановић, социјална радница,  
Предшколска установа „Врачар”, Београд**

## УЛОГА СОЦИЈАЛНИХ РАДНИКА У ПРЕДШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА У РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОГРАМА ЗАШТИТЕ ДЕЦЕ ОД НАСИЉА

### *Резиме*

Министарство просвете Републике Србије донело је Посебан протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама. У складу с тим, донет је оквирни Програм заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања, који свака образовна институција сачињава са својим Тимом за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања.

Улога социјалних радника у реализацији Протокола за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања је директна, почев од рада на формирању Тима за заштиту деце, а потом сачињавања Програма заштите деце до преузимања практичне, медијаторске улоге између васпитног особља, родитеља и локалне заједнице.

Посебна улога социјалних радника на реализацији Програма заштите деце од насиља огледа се у сталној комуникацији са центрима за социјални рад, Министарством унутрашњих послова, органима правосуђа и здравственим институцијама у процесу обезбеђивања конкретне подршке.

Реализација Програма заштите деце од насиља, у предшколским установама мора имати мултидисциплинарни карактер, што подразумева да сваки учесник у васпитно-образовном процесу има свој задатак.

Мора се нагласити да се проблемом насиља и заштитом деце од насиља, свака предшколска установа бавила у прошлости, али су сада, посебним Протоколом од стране Министарства просвете, та проблематика и сам рад доведени на ниво високе професионалности, одговорности и обавезности.

**Кључне речи:** Насиље, злостављање и занемаривање деце, Програм заштите деце од насиља, Улога социјалних радника .



За разлику од било које друге „помажуће професије” која је директно или индиректно укључена у решавање проблема породичног насиља и злостављања, социјални радник, ангажован на пословима бриге о деци, суочен је и са теретом који собом носи процена постојања злостављања, занемаривања и насиља у породици из које дете долази. Та процена укључује и разматрање одговорности починиоца злостављања или занемаривања, као и одговорности „сведока”. Обазривост у утврђивању чињеница је императив и захтев који је некада веома тешко испунити. У том сложенем процесу, јединствено деловање стручног тима у предшколској установи је основни предуслов рада са децом и породицама код којих је уочено постојање злостављања и занемаривања.

Социјални радник у предшколској установи, у реализацији Програма заштите деце од насиља, своју улогу и високопрофесионални рад базира на *основним принципима заштите*, активним радом у оквиру Тима за заштиту радом на реализацији *Програма заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања*, као и праћењем и отклањањем проблема у раду.

## Основни принципи заштите

### *1. Интеграција – подршка породици*

У заштити детета нагласак се ставља на потребе породице за социјалном подршком и јачањем њене заштитне функције.

У оквиру појединих служби и установа неопходно је развијати различите облике услуга и помоћи родитељима у подизању и васпитању деце – подршка њиховој родитељској компетенцији. Квалитет и доступност подршке директно утичу на могућности превенције и реинтеграције породице које су у стању социјалне потребе.

### *2. Добробит детета*

«Најбољи интерес детета» у модерном систему дечије заштите непосредно одређује начин регулисања породичних односа и државне интервенције.

Решавање проблема породичних поремећаја и дисфункционалности се заснива пре свега на процењивању конкретних потреба детета и услова којима се може обезбедити његов оптимални развој.

Принцип диктира избор решења које највише одговара развојним потребама детета. Планирање поступка заштите треба да омогући да се дугорочно обезбеди најбољи интерес детета и реинтеграција породице.



### *3. Интегрални – мултидисциплинарни приступ*

У заштити детета од злостављања и занемаривања треба да буду заступљени сви ревалентни аспекти или све потребне стручне службе.

Упоредивање и синтеза сазнања треба да омогуће сагледавање потреба у њиховој међузависности и налажење решења које напотпуније одговара конкретним потребама детета и породице из које дете долази.

### *4. Социјална мрежа – интерресорска сарадња*

Један од најважнијих принципа који дефинише моделе заштите деце од злостављања, је принцип систематске и планске сарадње између свих установа, служби, органа и организација, а она треба да обезбеди:

- рано откривање и међусобно обавештавање
- размену података
- заједничко планирање потребних испитивања и прикупљања података
- усклађивање и прилагођавање стручних стандарда специфичним потребама злостављане деце
- хитност и ефикасност појединих заштитних интервенција

### *5. Обавезујућа интервенција – обезбеђење права*

Обавезујућа интервенција је репресивног карактера и заснива се на ауторитету власти. Посеже за родитељским правима, а задире у породични интегритет или на други начин представља принуду у односу на родитеље или друга лица која злостављају дете.

За чланове породице и њихова субјективна права мора бити обезбеђена судска заштита.

### *6. Поверљивост*

Професионални стандард у овој области треба да обезбеди поверење клијената и поверљивост података до којих долази у раду појединих служби. Обавеза пријављивања и давања потребних података о случајевима злостављања имају предност над дужношћу чувања професионалне тајне.

### *7. Учесће детета – заштита личности детета*

Тежи се спречавању секундарне виктимизације детета.

Морају се створити организациони, просторни, кадровски и методолошки услови да се испитивање детета обавља на начин и у околностима које су прилагођене његовом узрасту и потребама и које неће повредити његову личност. Морају се уважити и друга партиципативна



права детета: право на информисање, право на изражавање сопственог мишљења, право на приватност, право на заштиту части и угледа.

### **Програм заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања**

#### 1. Превенција

- Помоћ родитељима у подизању и васпитању деце
- Рад са децом кроз васпитно-образовни процес
- Едукација особља од стране предавача из компетентних институција, а посебан акценат даје се едукацији за руководеће особље
- Укључивање родитеља у разноврсне програме са циљем повећања њихове осетљивости на појаву насиља
- Реализација програма усмерених на ненасилну комуникацију, подизање родитељске компетенције
- Сарадња са другим институцијама и укључивање и усмеравање деце и породице на услуге других система здравствене и социјалне заштите ради пружања помоћи у кризним ситуацијама.

#### 2. Рано откривање

- Васпитачи и медицинске сестре уочавају почетне знаке злостављања, с тим да су медицинске сестре у предности при раном откривању
- Повећан степен агресивности код детета
- Повлачење у себе и одбијање дружења са другом децом.

#### 3. Прикупљање података

- Анализа података из дневника васпитача
- Сазнање од детета, ако је то могуће
- Разговор са родитељима
- Подаци других институција

#### 4. Консултације

Консултације се врше унутар саме службе, односно стручног тима, васпитача и медицинских сестара, а потом са претпостављенима, а и са другим службама. Консултације се врше са циљем заједничке процене ризика од злостављања.

#### 5. Документовање

Евидентирање повреде и стања детета уз обавезну интервенцију лекара из Дома здравља, потом прослеђивање извештаја Тиму за превен-



цију, завођење у посебан деловодник, пријављивање надлежним органима. Обезбедити пуну дискрецију и радити тако да се не наруши начело чувања професионалне тајне.

#### 6. Интервенција

Пријављивање сумње на злостављање – занемаривање детета врши се од стране координатора Тима, писмено или усмено, с тим да је препорука у писаној форми. Одлагање пријављивања се врши само у изузетним ситуацијама и то ако су испуњени следећи услови:

- Ризик од злостављања је низак
- Породица детета је вољна да сарађује и способна да се мења у правцу боље заштите детета
- Установа има капацитет да се бави проблемом детета и породице.

### Проблеми у раду

За потпуније, ефикасније и ефективније пружање потребне подршке и помоћи деци и породицама у којима је утврђен или уочен проблем злостављања и занемаривања, неопходан је тимски рад свих сарадника у предшколској установи. Такође, од примарног је значаја континуирано подизање професионалних компетенција запослених, као и развој свести о значају сарадње свих релевантних социјалних актера.

#### 1. Едукација – посебно руководећег особља

- Недостатак времена – овакве едукације изискују ангажман после радног дана
- Умањен значај проблематике, зато што се потцењује узрасна доб деце
- „Ми нисмо социјална установа”, као вид механизма одбране да се не одреагује
- Страх од сазнања да такав проблем постоји
- Страх од предузимања мера, због љутње родитеља
- Страх од одговорности
- Одређена новчана давања – као и сваки програм, и овај изискује одређена материјална давања.

#### 2. Рано откривање

- Често се занемаре, „превиде” повреде код деце
- Занемаривање детета се приписује лошој материјалној ситуацији
- Непознавање симптоматологије, односно клиничке слике злостављања





- Често бежање од проблема, уз коментаре „Ма издржаћемо га још коју годину” или „Он није једини”.

### 3. Прикупљање података

- Непотпуна и непрецизна база података, односно дневник и здравствени картон
- Страх да питају родитеље, са изговором ``да се не замерају``
- Дете можда измишља ситуацију.

### 4. Документовање

- Коментари да нису стручне за ту област
- Страх „Шта ако родитељи сазнају” па ће оне сносити последице, са обавезном реченицом „Нас нико не штити”.

### 5. Интервенција

- Углавном, у изузетно тешким ситуацијама се интервенише и то када се више нема где
- Недостатак педијатра по позиву
- И када се пријави, процес траје дуго
- Неадекватна и непотпуна комуникација са полицијом, здравством, судством, где се ретко добија повратна информација о предузетим мерама и поступцима.

## Литература:

1. Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од злостављања, (2008), Влада Републике Србије, Београд
2. Приручник за примену посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама (2009), Министарство просвете, Београд
3. Жегарац, Н. (2001): *Заштита детета од злостављања* у: Приручник за Центре за социјални рад и друге службе у локалној заједници, Београд, Југословенски центар за права детета,



## ПРОМОЦИЈЕ, ПРЕГЛЕДИ, ИСКУСТВА

---

---

„Сузбијање трговине људима – добре праксе“  
Приручник за институције,  
АСТРА – Акција против трговине људима,  
Београд, 2010.

АСТРА – невладина организација, посвећена искорењивању свих облика трговине људима, а нарочито женама и децом, је у оквиру своје едукативно-информативне активности и програма превенције и едукације објавила приручник за институције „Сузбијање трговине људима – добре праксе“. Ауторски тим овог приручника у чијем саставу су научни и стручни радници ангажовани у сузбијању трговине људима у Републици Србији, гарант су квалитета и практичне применљивости приручника који вам представљамо и препоручујемо.

### Из Предговора

Проблем трговине људима је веома сложен, а последице до којих доводи су тешке, како за појединце, тако и за цело друштво. Због тога реакција мора бити адекватна, добро планирана и координисана, уз укључивање великог броја актера.

Пред вама је резултат рада стручњака из различитих институција који се у свом раду сусрећу са (потенцијалним) жртвама трговине људима или са починиоцима, а намењен је управо њиховим колегама и колегиницама. Основна идеја којом смо се руководили у изради овог приручника је да наши сарадници сами представе својим колегама досадашње резултате, начине, тј. специфичности рада конкретних институција у области превенције, кажњавања и заштите жртава трговине људима, као и да се промовишу најбоља искуства и праксе у овој области. Примери позитивне праксе ће указивати онима који раде, или ће радити у тим институцијама, на обавезе преузете међународним конвенцијама, али и на могућности које могу да користе у пракси у оквиру својих законских овлашћења.



Поред тога, читаоци Приручника биће у прилици да се информишу о активностима које су предвиђене Националним планом акције за сузбијање трговине људима за период 2009-2012. година. Циљеви тих активности су дефинисани Стратегијом Републике Србије у овој области.

Приручник је конципиран као компилација текстова аутора различитих струка, јер смо се приликом његове израде руководили потребом да се проблему приступи мултидисциплинарно. Мислимо да ће искуства из појединачних институција бити корисна и онима који нису у њима запослени, а пре свега да ће омогућити да се стекне шира слика и да се препознају позитивна решења и могуће слабе тачке у целом ланцу деловања на пољу сузбијања овог проблема.

Идеја за овај приручник није нова. На почетку нашег рада, осим озбиљности проблема са којим смо се суочили, изазов је представљало и остваривање сарадње са представницима што већег броја институција, јер је мултидисциплинарни приступ био једини успешан начин ефикасног супротстављања проблему трговине људима. Ми који смо били активисти невладиних организација 90-тих година знали смо да је то тешко, али не и неизводљиво. Дужи низ година организовали смо базичне, напредне и специјалистичке тренинге за представнике: полиције, центара за социјални рад, лекаре, судије, тужиоце, адвокате, професоре средњих школа и новинаре. Поред тога, за потребе тренинга, АСТРА је приредила велики број приручника за посебне циљне групе, од којих су неки и објављени. То је резултирало формирањем мреже поузданих сарадника који својим свакодневним залагањем доприносе сузбијању трговине људима у Републици Србији. Ови појединци данас своје знање и искуство преносе својим млађим колегама, чиме омогућавају системско сузбијање ове појаве. Надамо се да ће и овај приручник у томе помоћи.

На крају, поносни смо на овај приручник јер је он резултат дугогодишње сарадње невладине организације АСТРА и представника релевантних институција, у сузбијању трговине људима у Републици Србији.



## ИЗ РАДА УДРУЖЕЊА

### ДОБИТНИЦИ НАГРАДА ЗА 2008. ГОДИНУ

На основу Одлуке о установљивању друштвеног признања за ванредне доприносе унапређењу социјалне заштите у Републици Србији, Правилника о додељивању Републичке награде и Одлуке Председништва Скупштине о новчаним износима Републичких награда за 2008. годину, Комисија за додељивање Републичких награда је, на седници одржаној 27.11.2009. године, у Београду, донела:

#### ОДЛУКУ О РЕПУБЛИЧКИМ НАГРАДАМА ЗА 2008. ГОДИНУ

##### УСТАНОВЕ

**ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД СМЕДЕРЕВО**, награђује се Републичком наградом „ПОВЕЉА“

##### ПОЈЕДИНЦИ

**1. НИКОЛИЋ РАДИСАВ**, социолог ЦСР Ниш, награђује се **ПРВОМ** Републичком наградом „ПОВЕЉА“ и новчаним износом од 60.000,00 динара

**2. МИЛЕНКО ЧУРОВИЋ**, дипл.социјални радник, Београд, награђује се **ДРУГОМ** Републичком наградом „ПОВЕЉА“ и новчаним износом од 45.000,00 динара

**3. ИЛИЋ ЉИЉАНА**, социјални радник, ЦСР Пожаревац, награђује се **ТРЕЋОМ** Републичком наградом „ПОВЕЉА“ и новчаним износом од 30.000,00 динара

**4. ИГЊАТОВИЋ ДЕСА**, педагог, Дом за децу Бања Ковиљача, награђује се **ТРЕЋОМ** Републичком наградом „ПОВЕЉА“ и новчаним износом од 30.000,00 динара



**КОНКУРС**  
**ЗА ДОДЕЛУ РЕПУБЛИЧКИХ НАГРАДА**  
**ЗА 2009. ГОДИНУ**

Комисија за доделу Републичких награда за ванредне доприносе у унапређивању социјалне заштите у Републици Србији, на основу чл. 10. Правилника о додељивању републичких награда, расписује

**КОНКУРС**  
**ЗА ДОДЕЛУ РЕПУБЛИЧКИХ НАГРАДА ЗА 2009. ГОДИНУ**

Тачка 1.

Овај конкурс се расписује за доделу Републичких награда за ванредне доприносе у унапређивању социјалне заштите у Републици Србији за 2009. годину, по следећим врстама и критеријумима:

**I – За ТРИ Републичке награде за установе социјалне заштите, које се додељују по следећим критеријумима:**

а) да је у делокругу својих активности постигла резултате који представљају изванредан и континуиран стваралачки допринос у унапређивању социјалне заштите у Републици Србији;

б) да је својим радом допринела развијању актуелних видова заштите усклађених са потребама грађана;

в) да је свој рад заснивала на принципима најбољег интереса грађана, поштовања универзалних људских права, хуманизма и солидарности;

г) да се у свом раду повезивала са широм друштвеном средином и да је на тај начин позитивно утицала на развој социјалне заштите, доприносећи својој афирмацији у средини.

**II – За ЈЕДНУ ПРВУ Републичку награду за појединца, која се додељује по следећим критеријумима:**

а) да је постигао изванредан допринос на изградњи и унапређењу система, теорије и праксе социјалне заштите и социјалног рада, као и развоју делатности, на принципима социјалне правде, хуманизма, солидарности и узајамности;

б) да је претежан део свог радног живота посветио пружању помоћи лицима у стању социјалне потребе и решавању њихових проблема и непосредно или посредно допринео развоју и унапређењу социјалне заштите;



в) да је допринео стручној разради одређених социјалних питања, нарочито на увођењу савремених облика социјалне заштите, и да су ти резултати познати јавности;

г) да се истицао организаторским и стручним квалитетима, те да је своје знање и умешност преносио на млађе кадрове који раде у области социјалне заштите и социјалног рада у целини.

**III – За ЈЕДНУ ДРУГУ Републичку награду за појединце, која се додељује по следећим критеријумима:**

а) да је постигао изузетне резултате у току дугогодишњег рада у области социјалне заштите и социјалног рада;

б) да је његов рад доприносио теоријском и стручном разрешавању одређених практичних проблема социјалне заштите;

в) да је иницирао или непосредно доприносио практичној разради теоријских питања, као и да се истицао увођењем савремених облика стручног рада у сопственој пракси.

**IV – За ЈЕДНУ ТРЕЋУ Републичку награду за појединца, која се додељује по следећим критеријумима:**

а) да је у току последњих година постигао запажене резултате у области социјалне заштите и социјалног рада;

б) да је успешно и непосредно радио на решавању социјалних проблема применом савремених облика рада;

в) да је својим радом доприносио развоју социјалне заштите и социјалног рада на принципима социјалне правде, хуманизма, солидарности и узајамности;

г) да је постигао запажене резултате у раду социјално-хуманитарних организација.

#### Тачка 2.

Право предлагања за Републичку награду имају установе социјалне заштите, органи и службе у области социјалне заштите, као и појединци запослени у области социјалне заштите. Установе, органи, службе и појединци из претходног става, не могу себе предлагати за доделу Републичке награде.

#### Тачка 3.

Предлози за доделу Републичких награда морају бити у писменој форми, с посебним образложењем и потребном документацијом, како би Комисија имала довољно елемената за оцену вредности поднетих предлога.



## Тачка 4.

Предлози се достављају Удружењу стручних радника социјалне заштите Републике Србије, – Комисији за доделу Републичких награда, 11000 Београд, Марије Бурсаћ 49, са назнаком „за Конкурс”, најкасније до 30. априла 2010. године.

Председник Комисије  
Рајко Марин с.р.

## СЕДНИЦА ПРЕДСЕДНИШТВА УДРУЖЕЊА

У Вршцу је 17.марта 2010. одржана редовна седница Председништва Удружења и то у простору Специјалне психијатријске болнице „Др Славољуб Бакаловић“.

Поред девет присутних чланова Председништва, секретара и Председника Скупштине, учешће у раду узеле су и Гордана Калнак – чланица Градског већа Вршца и директорка болнице Др Тања Вазнесевски.

Састанку су присуствовали и чланови Секретаријата секције социјалних радника.

У запаженој организацији колеге Талпеш Миодрага, директора ЦСР Вршац и његових сарадника, састанак је и медијски пропраћен и уприличен као део обележавања јубилеја – 50 година рада Центра за социјални рад Вршац.

Сумирана је активност Удружења у **оквиру јавне расправе у вези новог Закона о социјалној заштити и том приликом је истакнуто:**

Концепт новог Закона о социјалној заштити је у основи очекиван, а исказана је брига о имплементацији и о расположивим укупним ресурсима нужним за примену у пракси. Учесће представника Удружења, на сесији на Златибору, организованој у склопу јавне расправе (Министарства рада и социјалне политике, Удружења, Асоцијација, Синдикат) је процењивано и у основи подржано. Истакнута је активност Секције социолога у оквиру јавне расправе.

Исказана је амбиција да се у предстојећој изради подзаконских аката још више ангажују чланови Удружења, пре свега на операционализацији бројних решења које предвиђа Нацрт новог закона.

Председништво је донело одлуку да се **Сабор, као део изборних активности у Удружењу, одржи у првој половини наредне, 2011. године**, а да се током ове покрену припремне радње (обавештавање чланс-



Година XI • Број 1–2/2010  
тва, предлагање кандидата за будући састав тела и органа Удружења). Оваква одлука је донета у контексту очекивања усвајања новог Закона о социјалној заштити и нужности прилагођавања свих актера неким законским решењима.

### Председништво је донело и следеће одлуке:

1. **Чланарина за 2010.** је неизмењена и износи **11.865 динара на годишњем нивоу**
2. **Републичке награде које додељује Удружење за 2009. годину**
  - Прва Републичка награда за појединца за 2009. износи **70.000 динара**
  - Друга Републичка награда за појединца за 2009. износи **50.000 динара**
  - Трећа Републичка награда за појединца за 2009. износи **40.000 динара**

На предлог Секције социјалних радника, подржано је формирање радне групе са циљем иницирања могућности даљег наставка студија колега и колегиница са завршеном вишом школском спремом (евентуални упис на трећу годину студија социјалног рада). Ова радна група ће обавити комуникацију са представницима Универзитета и Факултета политичких наука, затим са представницима ресорних министарстава и испитати могућности за реализацију ове иницијативе у којој се преко 90 социјалних радника изјаснило о намери за даљим наставком школовања.





## ИНИЦИЈАТИВА СЕКЦИЈЕ СОЦИЈАЛНИХ РАДНИКА

- Допис Факултету политичких наука -

Београд, март 2010.

**Предмет: Омогућавање наставка студија  
социјалним радницима са VI степеном у школској  
2010/2011.**

Већ дуги низ година у области социјалне заштите али и других друштвених делатности у којима је нужно ангажовање стручњака – социјални радник учева се недостатак овог профила готово на читавој територији Републике Србије. Истовремено, промене које се спроводе у систему социјалне заштите захтевају и подизање општег нивоа компетенција самих социјалних радника до нивоа VII степена стручне спреме. Додатно је препозната потреба социјалних радника са VI степеном стручне спреме да своје основно образовање ускладе са захтевима савременог социјалног рада, тим пре што већ постоје примери да се неке друге струке (нпр. социолози, Нишки Универзитет) додатно „оспособљавају“ за звање дипломираних социјалних радника?

Овом иницијативом наше Удружење (подржано и од других асоцијација-Друштво социјалних радника Србије, Асоцијација центара за социјални рад, Синдикат запослених у социјалној заштити...), а пре свега Секција социјалних радника се на овај начин залаже да матични факултет организује и омогући колегама и колегиницама са завршеном Вишом школом за социјалне раднике даљи наставак студија, уз максимално уважавање и вредновање (признавање већ положених испита) наставног програма који су већ завршили и прошли на својим студијама.

У складу са заузетим ставовима на седницама Секретаријата Секције социјалних радника, као и на Стручном скупу Секције социјалних радника „Шумарице-2009“, од 04-06. XI 2009. године о потреби прецизног утврђивања стварне и одговорне заинтересованости колега/ица социјалних радника са VI степеном стручне спреме за могућност наставка студија и стицање VIII степена стручне спреме на ФПН у Београду, евентуалним директним уписом III године, уз полагање диференцијалних испита и наравно адекватном уплатом школарине, спроведена је опсежна анкета.



Након анализе попуњених упитника који смо послали свим установама социјалне заштите Србије, и не само њима (велики број установа ван система социјалне заштите – здравство, школство, привреда...), дошли смо до броја од 93 заинтересованих колегиница и колега. **Дакле, 93 колега/ица, социјалних радника са VI степеном се изјаснило да жели даљи наставак студија, уписом на трећу годину, уколико би се то омогућило и организовало на ФПН, на Катедри за социјалну политику и социјални рад.**

Председништво Удружења стручних радника социјалне заштите Србије је у Вршцу, на седници одржаној у марту ове године подржало залагање и иницијативу Секције социјалних радника, оцењујући је као веома битну за успостављање укупног система квалитета у области социјалне заштите.

**Из тог разлога, обраћамо Вам се молбом да размотрите ову иницијативу и помогнете да ФПН у Београду, Катедра за социјалну политику и социјални рад, омогући наведеним заинтересованим колегама да школске 2010/11. године изврше упис у III годину студија.**

Овим би сте омогућили једном значајном броју стручних радника у социјалној заштити да у складу са новим законским решењима која се очекују од 2011. године (очекује се усвајање новог Закона о социјалној заштити) испуне очекивањима законодавца и побољшају свој ниво стручности, а имајући у виду и стални недостатак дипломираних социјалних радника у пракси, ублажили би се сада присутни проблеми њихове дефицитарности.

Срдачно,  
**Секција социјалних радника**  
**П р е д с е д н и к**  
**Миодраг Ј. Талпеш**



## УПУТСТВО АУТОРИМА „АКТУЕЛНОСТИ”

Билтен „Актуелности“ настао је као одговор на потребу да се савремена теоријска, методолошка и практична сазнања од значаја за развој и унапређење система социјалне заштите учине доступна свим заинтересованим социјалним актерима. Објављују се изворни радови и преводи одабраних текстова који су од значаја за разумевање савременог социјалног рада. Такође, део страница билтена посвећен је размени информација, приказима стручних скупова и приказима књига и часописа из области социјалне политике и социјалног рада, као и других хуманистичких и друштвених наука од значаја за социјални рад.

Аутори своје прилоге за објављивање у часопису треба да шаљу **искључиво** електронским путем, на е-mail адресу Редакције [aktuelnosti@gmail.com](mailto:aktuelnosti@gmail.com)

**Формат:** Word  
**Језик:** Српски  
**Писмо:** Тирилица  
**Фонт:** Times New Roman, величина слова 12

### Текст:

Оптимална дужина текста је 15 до 18 страница, куцано проредом 1,5. Текст треба припремити тако да свака страница буде нумерисана. На насловној страници треба навести наслов рада, академску титулу, име и презиме аутора, институцију у којој је аутор запослен, место, приватну или службену контакт адресу (поштанску и електронску), број телефона. Уколико рад има више аутора, за сваког појединачног аутора треба навести све наведене податке. На другој страници треба навести наслов рада и резиме, с кључним речима. Табеле треба означити одговарајућим бројем и насловом који их јасно објашњава. Графички прикази треба да имају наслов и легенду која прати приказ. Такође, имајте на уму да часопис није у боји, те је графиконе потребно прилагодити томе. Страни изрази,



укључујући називе докумената и институција на страном језику пишу се курзивом – нпр. *Bullying, National Association of Social Workers* и сл. Сва наглашавања у тексту врше се **подебљаним словима**. Подвлачења или различити фонтови се у текстовима **не користе**.

### Резиме:

Треба да буде сачињен у највише 20 редова и да на крају има три до пет кључних речи. Када је реч о тексту у којем се даје приказ емпиријског истраживања, поред имена и презимена аутора и наслова рада, резиме треба да садржи и: значај проблема или теме која се обрађује, циљеве, задатке, примењене методе, пресек добијених резултата и закључке. Ако је реч о теоријским радовима, треба навести значај проблема или теме, основна теоријска полазишта, најважније елементе аналитичке разраде и закључке.

### Коришћена литература – референце:

Позиве на литературу треба давати у тексту, у заградама, а избегавати фусноте за навођење библиографских података. Фусноте треба користити, ако је то нужно, за коментаре и допунски текст. У позиву на литературу наводи се презиме аутора и година издања извора на који се позивамо, на пример: (Јанковић, 2008). Уколико је реч о навођењу докумената, наводи се пун назив документа и година издања. Ако је реч о прецизном наводу или цитату, треба укључити и број странице, односно: (Јанковић, 2008.: 24). Ако се наводе документи, онда се то чини на следећи начин: (Закон о социјалној заштити, 2009, чл. 7, ст. 1). Имена страних аутора дају се тако што се у тексту најпре наведе име у транскрипцији, а у загради се напише име у оригиналу. На пример: Прајс (Price). Уколико се наводи више аутора, у загради се наводи презиме првог аутора и скраћеница и сар.

### Коришћена литература:

На крају рада се наводи попис свих извора који су наведени у тексту. Литература се наводи абecedним редом и то на следећи начин:

1. Адлер А., (1977): О нервозном карактеру, Београд, Просвета
2. Милосављевић М. (1993): Роми и девијације, Друштвене промене и положај Рома, Зборник радова, Београд, САНУ и Институт за социјалну политику



3. Gould, N. (2004): Qualitative research and social work: the methodological repertoire in a practice-oriented discipline. In: Lovelock, R., Lyons, K. & Powell, J. (eds.), Reflecting on social work – Discipline and profession. Farnham: Ashgate Publishing, 130-145.
4. Муслић, Љ., Русац, С. & Ајдуковић, М. (2009). Сензибилност за насиље над старијима код студената: Могућност интервенција кроз наставни програм. Љетопис социјалног рада, 16 (1), 51-67.
5. Породични закон (2005): Службени гласник РС, бр.18/2005

При навођењу извора с веб (интернет) страница потребно је навести тачан датум посете страници. На пример:

6. [http://www.zavodsz.gov.rs/index.php?option=com\\_content&task=blogcategory&id=81&Itemid=145](http://www.zavodsz.gov.rs/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=81&Itemid=145) Посећено 28. 12. 2009.

### Процена радова:

Текстови које аутори доставе подвргавају се рецензији, а Уредништво ће ауторе обавестити о резултатима процене, могућим сугестијама и предлозима за дораду текста пре објављивања. Уредништво задржава право да добијени текст прилагоди пропозицијама часописа и стандардима књижевног језика.

Рукописи се не враћају.

\* \* \*



СIP – Каталогизација у публикацији  
Народна библиотека Србије, Београд

364.62(497.11)

АКТУЕЛНОСТИ : билтен Удружења стручних радника социјалне заштите Републике Србије  
Главни и одговорни уредник Томислав Крговић  
Vol. 1, br. 1 (2000) – Београд  
(Марије Бурсаћ 49): Удружење стручних радника социјалне заштите Републике Србије, 2000 -  
(Београд : Чигоја штампа). – 24 cm

Двомесечно

ISSN 1451-3129 = Актуелности – Удружење стручних радника социјалне заштите Србије  
COBISS.SR-ID 177748999